Δεν είναι ο Κουφοντίνας, είναι η ζωή η ίδια, φίλε

Νώντας Σκυφτούλης

Το ποινικό δίκαιο του εχθρού αποτελεί μια γνωστή καθεστωτική ερμηνεία και αφορά τη θεσμική θωράκιση του κράτους από τον κάθε φορά «εσωτερικό εχθρό», τον οποίο νομοκατασκευάζει προκειμένου να διευρύνει την εξουσία του στην κοινωνία, στους πολίτες και στα άτομα.

Το ελληνικό κράτος έχει τις ιδιαιτερότητές του, τις οποίες εμείς γνωρίζουμε πολύ καλά και οι προηγούμενες γενιές ακόμα καλύτερα, και αφορούν στο βαλκανικό τρόπο εφαρμογής του ποινικού δικαίου του εχθρού – «χούγια» που έχουν να κάνουν με τη φοβικότητα που το διακρίνει απέναντι σε όσους το αμφισβητούν. Η φοβικότητα ασφαλώς πηγάζει από το γεγονός ότι υπάρχει ως τέτοιο (δηλαδή κράτος) επειδή το διέσωσαν οι ξένες ξιφολόγχες όταν αντιμετώπισε τον μέγα κίνδυνο στον Γράμμο και στο Βίτσι. Έκτοτε, όποιον και αν έχει εσωτερικό εχθρό, έρχονται αβίαστα στον νου και στην ψυχή του τα τεκταινόμενα σε αυτά τα βουνά, προκειμένου να εμψυχώσουν τη δράση του. Αυτός είναι ο λόγος που όταν βρίσκεται αντιμέτωπο με τον «εχθρό» παραλύει και τον διαχειρίζεται με πανικό αντικαθιστώντας τους ίδιους του τους νόμους και τους κανόνες με τη βία και τον ετσιθελισμό.

Τα παραπάνω αφορούν τα τελευταία δύο περιστατικά τα οποία, συμβολικά, αφορούν το ποινικό δίκαιο του εχθρού και τα οποία βιώνει, πραγματικά και όχι συμβολικά, ο Δημήτρης Κουφοντίνας.

Θα ξεκινήσω από το δεύτερο περιστατικό.

Η Νομική Σχολή απαγόρευσε την εκδήλωση που αφορούσε το αίτημα της άδειας του Κουφοντίνα. Και όχι μόνο απαγόρευσε αλλά ειδοποίησε το μηχανισμό της φυλακής να εμποδίσει τον Κουφοντίνα να μιλήσει στην εκδήλωση και ταυτόχρονα ενημέρωσε

την αστυνομία να τη ματαιώσει περικυκλώνοντας τη Σχολή προκειμένου να εμποδιστεί η διέλευση των ανθρώπων που θα ήθελαν να πάνε στην εκδήλωση.

Είναι δραστηριότητες μιας Νομικής Σχολής αυτές; Μιας ελληνικής Νομικής Σχολής ναι, θα πω εγώ, διότι και το πανεπιστήμιο και η Νομική κατασκευάστηκαν όχι σαν απόρροια κάποιου διαφωτιστικού παραδείγματος αλλά επειδή έπρεπε να γίνουν στη βάση της αποφασης του ελληνικού κράτους να ακολουθήσει τις δομές των δυτικών κρατών. Το λέω αυτό διότι το πανεπιστήμιο υπήρξε η αιχμή του δόρατος ενάντια στον σκοταδισμό και το άσυλο για τη διακίνηση των ιδεών αποτελεί κατάκτησή του. Στην Ελλάδα συχνά πυκνά τα κόμματα αλλά και οι ηγεσίες όλων των ανωτάτων σχολών ερίζουν για το άσυλο, αλλά όλοι καθολικά. Μηδενός εξαιρουμένου θεωρούν ότι η ελευθερία λόγου όχι μόνο επιτρέπεται, καθώς και η συνακόλουθη διακίνηση ιδεών, αλλά παραδέχονται με τυμπανοκρουσίες ότι αυτό είναι και το νόημα του ασύλου. Αυτό τον συλλογισμό τον τονίζουν ιδιαιτέρως προκειμένου να καταγγείλουν πράξεις βίας η αυτοάμυνας που γίνονται στους πανεπιστημιακούς χώρους με την ανοχή του ασύλου. Στην προκειμένη περίπτωση επρόκειτο για μια εκδήλωση καθόλου ιδεολογική, που να εμπίπτει στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, ούτε καν εκδήλωση «απαγορευμένου» λόγου, που να απαιτείται η ελευθερία λόγου που το άσυλο κατοχυρώνει. Ήταν μια εκδήλωση για την ανάλυση ενός ατομικού δικαιώματος θεσμικά κατοχυρωμένου από το κράτος, να το πω έτσι, πάνω στη δυνατότητα για την άδεια ενός κρατούμενου ο οποίος εξακολουθεί να είναι κρατούμενος. Μια εκδήλωση νομική αλλά και πιο νόμιμη πεθαίνεις, που λένε στο fb.

Σε αυτά που λέω εδώ δεν διαφωνεί η Νομική, είμαι σίγουρος. Με κανένα νομικό επιχείρημα παρά μόνο με πρόσχημα τις τεχνικές εργασίες που γίνονται στο κτίριο, δηλαδή με τον τσαμπουκά και τη βία, η εκδήλωση ακυρώθηκε.

Πάμε στο άλλο περιστατικό περί της απόρριψης αδείας.

Ακολουθούν ερωτήματα που το ελληνικό κράτος απαντάει και δεν

απαντάει, ξύνει το «άδειο» κεφάλι του, κάνει τον αδιάφορο και σφυρίζει Δεξιά-Αριστερά.

Τι είναι ο Κουφοντίνας; Κρατούμενος στις φυλακές; Ναι, απαντάμε όλοι. Σαν κρατούμενος 15 χρόνια στις φυλακές έχει, όπως όλοι οι κρατούμενοι, το δικαίωμα άδειας, όπως αυτό έχει θεσπιστεί στην Ελλάδα και όπως όλοι οι κρατούμενοι κάνουν χρήση αυτού του δικαιώματος. Είναι σίγουρα κρατούμενος ο Κουφοντίνας ή είναι εν ενεργεία παραβατικός, «τρομοκράτης» κ.λπ.; Όχι, είναι κρατούμενος και αυτό είναι σίγουρο διότι είναι τρόφιμος στον Κορυδαλλό. Το κράτος τού απαντά ότι δεν δικαιούται άδεια όπως οι άλλοι κρατούμενοι, τον εξαιρεί. Του ζητάει επίσης να αλλάξει τις πολιτικές του απόψεις. Μα είναι πολιτικός κρατούμενος; Όχι, λέει το κράτος. Τότε ποιες πολιτικές απόψεις να αλλάξει; Εδώ κυριαρχεί ο βαλκανικός ιρασιοναλισμός σε όλο του το μεγαλείο, τον οποίο τον είχα αντιμετωπίσει όταν με κατηγορούσαν για τη 17Ν και τους έλεγα ότι είμαι αναρχικός και όχι κομμουνιστής, άρα δεν μπορεί να είμαι 17Ν. *Είσαι χειρότερος*, μου έλεγαν. Ευτυχώς είμαι και εγώ Έλληνας και τις επόμενες μέρες ανακρίσεων τούς απαντούσα για τον Παναιτωλικό, τον Λεβαδειακό κ.λπ., γράφοντάς τους τελείως. Σου λένε ότι, με άλλα λόγια, είσαι εχθρός, έχουμε δύναμη, θα πας μέσα. Στην περίπτωση, όμως, του Κουφοντίνα έχουμε ήδη 15 χρόνια εγκλεισμού.

Όταν λοιπόν το κράτος και οι φορείς του έχουν τέτοιους κρατουμένους αίρονται σαν φευγάτοι από τον θεσμικό τους ρόλο και τη θέση τους παίρνει η ψύχωση. Έτσι μετατρέπεται ο κρατούμενος σε οιονεί παραβατικό και εχθρό και τον στρατοπεδεύουν σε μια γυμνή ζωή χωρίς ταυτότητα, άρα χωρίς ύπαρξη. Αφού δεν είναι κρατούμενος (με αντίστοιχες νομικές κατοχυρώσεις), δεν είναι ελεύθερος (έξω από τη φυλακή) να «τρομοκρατεί», τότε τι είναι και πού είναι ο Κουφοντίνας; Η κατάσταση εξαίρεσης, την οποία όλοι πατροπαράδοτα έχουμε βιώσει, είναι μια κατάσταση στην οποία η εξουσία επιβάλλει. Αλλά εδώ μιλάμε για εξολόθρευση, για μη ύπαρξη, διότι ο άνθρωπος σε μια σύγχρονη πολιτική κοινωνία είναι φορέας

νομικών κατοχυρώσεων, είτε μιας θεσμισμένης κατάστασης είτε μιας θεσμίζουσας. Η δυνατότητα του κράτους να μετατρέπει μια ύπαρξη σε μη ύπαρξη, αυτή είναι η υπόθεση του Κουφοντίνα. Αυτό αφορά τον καθένα ή όχι; Είναι καλύτερα να περιμένουμε νέα διατάγματα εξαίρεσης που οδηγούν στη γυμνή ζωή;

Υ.Γ.1: Έχουμε υποστηρίξει στο παρελθόν, αλλά και στο παρόν, δεκάδες «ποινικούς» κρατουμένους ως προς τα δικαιώματά τους, με βαρύ ιστορικό, και σε ορισμένες περιπτώσεις έχουμε διαψευστεί, ενώ στις μεγαλειώδεις κινητοποιήσεις για τα δικαιώματα των κρατουμένων ήμασταν στην πρώτη γραμμή. θεωρήσαμε ότι τα προβλήματα των αδειών μπήκαν σε μια διαδικασία εδώ και χρόνια. Τελικά δεν είναι έτσι. Το ελληνικό κράτος είναι αναξιόπιστο, το ίδιο και οι φορείς του. Εντάξει και αυτό. Αλλά το γεγονός ότι και οι καθηγητές πανεπιστημίου μετατρέπονται σε μπάτσους μάς βάζει σε σκέψεις για το τι προοπτική θέλουν για τα πανεπιστήμια. Μπορούμε να αναμένουμε, αλλά το να αναθεωρήσουμε τη στάση μας δεν πρέπει να είναι και πολύ μακριά απέναντι σε ένα κράτος αναξιόπιστο ως προς την τήρηση των κανόνων του.

Υ.Γ.2: Προς όλους και παντού να διαλαλήσουμε αυτή την αδικία και να πάρουμε στα χέρια μας αυτή την υπόθεση. Στην κυριολεξία μας αφορά όλους.

Η Σημειολογική Υποκρισία του Ελέγχου Συνταγματικότητας

Μάριος Ν. Σωτηρόπουλος

Η αμφισβήτηση ως ουσία δεν αποτελεί επουδενί κατάσταση, αλλά ούτε βεβαιωτική διαδικασία. Η αμφισβήτηση εφορμεί ως τροπικότητα της σχέσης προς τον θεσμό, ως μια δυνατή

λειτουργική ενέργεια, η οποία αναφέρεται πάντοτε υπό διαδικασιακή αναστολή. Η ενέργεια αμφισβητήσεως του ελέγχου συνταγματικότητας ως ταυτότητα σημασίας, αποτελεί την προσδιοριστική οριοθέτηση των ατομικών δικαιωμάτων ως συστατικό αίτιο πλήρους ισχύος έναντι στην εξουσιαστική λογική ασυνέπεια της «κρατικής μέριμνας». Κατ' αυτόν τον τρόπο τα συνταγματικά δικαιώματα, αφενός δημιουργούν έναν διάχυτο κόσμο προστασίας έναντι στην εκάστοτε θεσμική εκτροπή, πλην όμως η προστασία αυτή, δεν αποτελεί νομοτελειακή αποκρυστάλλωση. Αφετέρου η διαρκής αυτομόληση του εφαρμοστή προς την διάχυτη ασάφεια του «δικαίου της ανάγκης», αποτελεί μια διαρκώς αυξανόμενη προβληματική, η οποία τείνει να αποτελέσει κανονικότητα.

Εισαγωγικά η θέσπιση των ατομικών δικαιωμάτων, ερίζει την ιστορική καταγωγή της, στην ιστορικοβουλητική βάση της "Magna Carta Liberatum" του 1215, ως άμεσα συναφές πολιτικό σπέρμα προς τις βάσεις και τις συστατικές έννοιες του Κράτους. Παρά ταύτα η συγκεκριμενοποίηση των θεμελιωδών κανόνων που εισάγονται στα συντάγματα των κρατών μέσω των ατομικών δικαιωμάτων, παράγουν μια σαφή διαλεκτική και ένα πραγματικό πεδίο σύγκρουσης, αφενός της προβληματικής, σχετικά με το γιατί τα ατομικά δικαιώματα αναπτύσσουν πολεμική ισχύ ως ακατάλυτοι κανόνες εναντίον του κράτους, καθώς και γιατί το κράτος, το οποίο δομεί τις αρχές του, στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και του κράτους δικαίου, παράγει μια πολιτική πραγματικότητα κρατικής βίας, στην οποία τα δικαιώματα αυτά είναι απαραίτητα. Αφετέρου παράγονται σκέψεις και ερωτήματα σχετικά με την σημειολογική δημιουργία της ιδιωτικής ζωής καθόσον και της δυνατότητας διάσπασης της αδιαίρετης ταυτότητας του πολιτικού όντος.

Επί τούτου, το πολιτικό αφήγημα, το οποίο κυριαρχικά παράγεται δια μέσου των θεσμικών-κρατικών οργάνων και το οποίο διέπεται δια της συστηματικής οριοθέτησης του πλαισίου χάραξης του κοινωνικοπολιτικού βίου, αποτελεί αν μη τι άλλο την κυρίαρχη πολιτική κανονικότητα. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη περιοριστικών

ρυθμίσεων δυνάμει μιας χάρτας δικαιωμάτων ή Συντάγματος, αποτελεί, σε επίπεδο προστασίας, ανάγκη αναπόδραστα επιτακτική. Το Σύνταγμα, αποτελεί το μείζον «πολιτειακό» κείμενο, το οποίο κατά κύριο λόγο ρητά αντιστρατεύεται την Κρατική και θεσμική καταχρηστικότητα, πλην όμως αποτελεί γόνο της καθεστηκυίας εξουσίας και επουδενί ανέγγιχτο χρησμό. Δύναται λοιπόν, να μεταποιείται από το σύνολο των ανωτάτων κανόνων σε απλή χάρτα σχετικισμού δικαιωμάτων, κατά τρόπο επαίσχυντο αλλά σύμφωνο με την πολιτική μας κανονικότητα. Παρά ταύτα, τα ατομικά δικαιώματα, αποτελούν θεσπισμένες αξιώσεις, οι οποίες είναι "ικανές" να διαρρήξουν την πολιτική κανονικότητα σε καταστάσεις κρατικής εκτροπής ή βίας. Συνεπώς αναφύεται το ερώτημα εάν τα ατομικά δικαιώματα δια του ελέγχου συνταγματικότητας είναι ικανά να προσβάλλουν την κρατική τάξη, να αναιρέσουν την βούληση του «νομοθέτη» και να αποκαταστήσουν την τυπολογική ισορροπία που αναπτύσσεται στις σχέσεις μεταξύ διευθυνόντων και διευθυνόμενων.

Συνοπτικά ο έλεγχος συνταγματικής ορθότητας, προκαλείται από τον εκάστοτε προσβαλλόμενο πολίτη και διαπιστώνεται μέσω των δικαστικών- κυρίως – συστημάτων ελέγχου. Ο έλεγχος διαιρείται σε δύο συστήματα. Το πρώτο σύστημα ελέγχου, αφορά τον διάχυτο και παρεμπίπτοντα έλεγχο και το δεύτερο τον συγκεκριμένο και αφηρημένο έλεγχο. Ειδικότερα, η συστηματική έρευνα του ελέγχου συνταγματικότητας, περιορίζεται στην παρούσα, στο πρώτο σύστημα ελέγχου, αφενός λόγω του μη στατιστικά πιθανού προληπτικού ελέγχου, αφετέρου λόγω της μη δυνατότητας ανάπτυξης του αποτελέσματος του συγκεκριμένου και αφηρημένου έλεγχου εκτός του πεδίου των περιοριστικών περιπτώσεων του άρθρου 100 του Συντάγματος. Αντίθετα, η στατιστική πραγματικότητα, μας εναποθέτει στον παρεμπίπτοντα και διάχυτο έλεγχο, η λογική ασυνέπεια του οποίου αναπτύσσεται επί το πλείστον στις περιπτώσεις κρίσης αντισυνταγματικότητας υπουργικών αποφάσεων.

Η ακυρωτική ισχύς της αποφάσεως, αποτελεί ουσιαστικά την σημειολογική υποκρισία του παρεμπίπτοντος ελέγχου

συνταγματικότητας. Η φενάκη έγκειται ακριβώς στο ότι η ακυρωτική απόφαση φέρει και προασπίζει μόνο τυπικά τον όρο «αντισυνταγματικότητα». Στην πραγματικότητα όμως δεν δύναται να αντικατοπτρίσει ποιοτικά την εννοιολογική και ακυρωτική διάθεση του όρου. Η απόφαση δηλαδή, του ακυρωτικού δικαστηρίου δια του παρεμπίπτοντος ελέγχου, παραμένει αμετάβλητη στο νομικό σύμπαν και παράγει ισχύ αποκλειστικά και μόνον προς τους ασκούντες το ένδικο βοήθημα. Συνεπώς η κρίση επί αντισυνταγματικότητας διατάξεων νόμου, δεν ισχύει ως αδιαίρετος κανόνας έναντι όλων, αλλά λειτουργεί επιδερμικά, αναπτύσσοντας ισχύ μόνο για όσους τυπικά έχουν υποστεί "άμεση" βλάβη. Χάριν διευκρίνησης, παρατίθεται το παράδειγμα σχετικά με την υπ' αριθμόν 2334-2337/2016 απόφαση του ΣτΕ (Β΄ τμήμα επταμελής σύνθεση), περί των ακυρωτέων διατάξεων του τρόπου καθορισμού των αντικειμενικών αξιών και του ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας ακινήτων – ΕΝ.Φ.Ι.Α.

Συγκεκριμένα δυνάμει της ανωτέρω απόφασης, αναφύεται το υποκριτικό πεδίο της σημειολογίας, το οποίο εκκινεί αφενός από την κρίση αντισυνταγματικότητας διάταξης νόμου, η οποία στην πραγματικότητα αποτελεί σε μεγάλο βαθμό μια θεσμική αυταπάτη. Ο παρεμπίπτων έλεγχος όπως αναπτύχθηκε και ανωτέρω, αναπτύσσει την ισχύ του, μόνον για το υποκείμενο προσβολής το οποίο έχει ασκήσει το ένδικο βοήθημα, δηλαδή έχει αιτηθεί ένδικης προστασίας. Ωσαύτως η ως άνω ακυρωτική απόφαση αναπτύσσει ισχύ, μόνον για τους κατοίκους των περιοχών του Ψυχικού, της Φιλοθέης, του Νέου Βουτζά και των Δελφών, οι οποίοι άσκησαν το ένδικο βοήθημα της αίτησης ακυρώσεως, και όχι για το σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι κάτοικοι της Κυψέλης, των Εξαρχείων και της υπόλοιπης Ελλάδος, θα συνεχίσουν να καταβάλουν κανονικά τον αναλογούντα φόρο, παρότι οι διατάξεις του νόμου που εισήγαγαν τον φόρο κρίθηκαν αντισυνταγματικές. Η αντισυνταγματικότητα συνεπώς ως οντολογία της τυπολογίας, αναπτύσσει επιδερμική ισχύ και παραδόξως η ανοχή του τυπολογικού αποτελέσματος βεβαιώνεται ως ανεκτή αποδοχή κανονικότητας.

Το παράδοξο διαιωνίζεται περαιτέρω στις περιπτώσεις αντισυνταγματικής κρίσης, σχετικά με το ποιος κανόνας χαίρει εφαρμογής. Η οντολογία που διέπει το κράτος δικαίου, ανταπαντά μερικά, μέσω της εφαρμογής του προγενέστερου κανόνα που ρύθμιζε την κρινόμενη σχέση, ενέργεια η οποία σε πλείονες περιπτώσεις επιλύει το δικαιοδοτικό τέλμα. Αντίθετα όμως αναφύεται το ερώτημα, το οποίο επιτείνει την δικαιοδοτική ανασφάλεια, ποιος είναι ο εφαρμοστέος κανόνας στις περιπτώσεις που έχουν ρητά καταργηθεί οι προγενέστεροι κανόνες δικαίου ή πολλώ δε μάλλον στις περιπτώσεις που δεν υπήρξε ποτέ κανονιστικό πλαίσιο που να ρυθμίζει τις σχέσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο η θεσμική ιλαρότητα θέτει πολλαπλά δυνητικά ερωτήματα, τα οποία δύναται να παράγουν πολλαπλά θεσμικά παράδοξα.

Αφενός στην περίπτωση ύπαρξης καταργημένου κανόνα, ο εφαρμοστής παράγει μια θνησιγενή λειτουργική διαδικασία, δυνάμει της οποίας καλείται να προβεί στην θεσμική υποκατάσταση του νομοθέτη, ώστε να μην υποπέσει ο ίδιος σε καθεστώς άρνησης απονομής δικαιοσύνης. Προφανώς όμως υποκύπτει σε μια "ανεκτή" διαδικασία λειτουργικής υποκατάστασης. Αφετέρου στην περίπτωση μη ύπαρξης προγενέστερου κανόνα, η ακυρωτική διαδικασία φλερτάρει με πλείονα θεσμικά δυνητικά παράδοξα. Στην περίπτωση που ο εφαρμοστής προβεί στην θεώρηση , ότι δεν κατέχει την δυνατότητα από το Σύνταγμα να προβεί στην λειτουργική υποκατάσταση του νομοθέτη δυνάμει του συνταγματικού κανόνα του άρθρου §26 (διάκριση των εξουσιών), αυτοδίκαια ενεργοποιείται το εξής διαδικαστικό παράδοξο. Ο εφαρμοστής εμμένοντας στην πεποίθηση του, δεν προβαίνει αθέμιτα στην υποκατάσταση του νομοθέτη αλλά διαρρηγνύει ρητά το δικαίωμα δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 του Συντάγματος. Με την επιλογή του αυτή, το δικαίωμα δικαστικής προστασίας καθίσταται κενό περιεχομένου και δια αυτού του τρόπου επιτείνεται κατά τρόπο οξύ η ανασφάλεια του δικαίου. Ειδικότερα στην περίπτωση που η μη ύπαρξη προγενέστερου κανόνα συνδυάζεται με την ύπαρξη ενός παράνομου καθεστώτος, το οποίο δεν ρυθμίζεται από συγκεκριμένους κανόνες δικαίου, όπως στην

περίπτωση του καθεστώτος προηγούμενης αδείας των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, δημιουργείται σαφώς η εξής λογική ασυνέπεια.

Δεδομένου ότι ο εφαρμοστής στην περίπτωση μη διάρρηξης του άρθρου §26, κατ' αρχήν δίδει αφενός το περιθώριο επανάληψης της νομοθετικής διαδικασίας στον νομοθέτη ως αρμόδιο όργανο, αφετέρου αναλαμβάνει την αρμοδιότητα κονιορτοποίησης του δικαιώματος δικαστικής προστασίας του άρθρου §20 και στην ουσία λειτουργεί ως επαναπροωθητικός μηχανισμός της προγενέστερης αθέμιτης κατάστασης, όπως στην περίπτωση του καθεστώτος προηγούμενης αδείας. Δημιουργείται συνεπώς κατά την σκέψη αυτή, το λογικό παράδοξο παραγωγής του νομικοπολιτικού φαύλου από τον ίδιο τον λύτη του. Υπό το πρίσμα αυτό, ο εφαρμοστής του δικαίου λειτουργεί επαναπροωθητικά προς το αθέμιτο και εξισορροπεί κατά τρόπο καταχρηστικό την έκβαση της δικαιοδοτικής κρίσης σε έκβαση νομικοπολιτικού παραδόξου. Περαιτέρω δυνάμει της επιλογής να προβεί στην λειτουργική υποκατάσταση του νομοθέτη παραβιάζει ρητά το άρθρο 26 περί της διάκρισης των εξουσιών, πράξη η οποία δεν είναι θεωρητικά ανεκτή στον νομικό σύμπαν.

Δια ταύτα, μας δίδεται η δυνατότητα να κρίνουμε, εάν τωόντι, ο έλεγχος συνταγματικής ορθότητας, δια του παρεμπίπτοντος και διάχυτου έλεγχου, αποκρυσταλλώνει την σημαίνουσα αντίστιξη της προστασίας και της προαγωγής των ατομικών δικαιωμάτων ως ανεκτή διαδικασία αποδοχής της κανονικότητας ή ως οξεία σημειολογική υποκρισία.

Τζούντιθ Μπάτλερ: Η Πρόκληση

της Χάνα Άρεντ στον Άντολφ Άιχμαν

Μετάφραση: Εύα Πλιάκου

Πενήντα χρόνια πριν η συγγραφέας και φιλόσοφος Χάνα Άρεντ έγινε μάρτυρας του τέλους της δίκης του Άντολφ Άιχμαν, μιας από τις σημαντικότερες φιγούρες στην οργάνωση του Ολοκαυτώματος. Καλύπτοντας τη δίκη, η Άρεντ έπλασε τη φράση «η κοινοτοπία του κακού», μια φράση που από τότε έχει γίνει κάτι σαν διανοητικό κλισέ. Αλλά τι πραγματικά εννοούσε;

Ένα πράγμα που σίγουρα δεν εννοούσε η Άρεντ ήταν ότι το κακό είχε γίνει κοινότοπο ή ότι ο Άιχμαν και τα ναζιστικά στρατεύματά του είχαν διαπράξει ένα συνηθισμένο έγκλημα. Πράγματι, πίστευε ότι το έγκλημα είχε έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, αν όχι πρωτοφανή, και ως εκ τούτου αυτό απαιτούσε μια νέα προσέγγιση στην ίδια τη δικαστική απόφαση.

Υπήρχαν τουλάχιστον δύο προκλήσεις για τη δικαστική απόφαση που υπογράμμισε η Άρεντ και ακόμα μία για την ηθική φιλοσοφία γενικότερα. Το πρώτο πρόβλημα είναι αυτό της νομικής πρόθεσης. Έπρεπε τα δικαστήρια να αποδείξουν ότι ο Άιχμαν σκόπευε να προκαλέσει γενοκτονία για να τον καταδικάσουν για το έγκλημα; Το επιχείρημά της ήταν ότι στον Άιχμαν ενδεχομένως να έλειπαν οι «προθέσεις», στον βαθμό που δεν κατόρθωσε να σκεφτεί το έγκλημα το οποίο διέπραττε. Δεν πίστευε ότι ο Άιχμαν ενεργούσε χωρίς συνείδηση, αλλά επέμενε ότι ο όρος «σκέπτομαι» πρέπει να προορίζεται για μια πιο αντανακλαστική λειτουργία της λογικής.

Η Άρεντ αναρωτήθηκε εάν ένα νέο είδος ιστορικού υποκειμένου είχε καταστεί δυνατό με τον εθνικοσοσιαλισμό, ένα είδος στο οποίο τα άτομα εκτελούσαν πολιτικές αλλά δεν είχαν πλέον «προθέσεις», με τη συνήθη έννοια του όρου. Το να έχεις «προθέσεις», κατά τη γνώμη της, ήταν το να σκέφτεσαι αναστοχαστικά για τις πράξεις σου ως πολιτικό υποκείμενο, του

οποίου η ζωή και η σκέψη είναι συνδεδεμένες με τις ζωές και τις σκέψεις άλλων ατόμων. Έτσι, σε αυτή την πρώτη φάση, φοβόταν πως αυτό που είχε γίνει «κοινότοπο» ήταν η ίδια η μη-σκέψη. Το γεγονός αυτό δεν ήταν καθόλου κοινότοπο, αλλά πρωτοφανές, σοκαριστικό και λάθος.

Με το να γράφει για τον Άιχμαν, η Άρεντ προσπαθούσε να καταλάβει τι ήταν το πρωτοφανές στη ναζιστική γενοκτονία – όχι για να διαπιστωθεί η ιδιαίτερη περίπτωση του Ισραήλ, αλλά για να κατανοήσει ένα έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα, ένα έγκλημα που θα δικαιολογούσε την καταστροφή των Εβραίων, των Ρομά, των ομοφυλόφιλων, των κομμουνιστών, των ατόμων με αναπηρία και των αρρώστων. Ακριβώς όπως η αποτυχία της σκέψης ήταν μια αποτυχία να ληφθούν υπόψη η αναγκαιότητα και η αξία που κάνουν τη σκέψη δυνατή, έτσι η καταστροφή και η μετατόπιση ολόκληρων πληθυσμών ήταν μια επίθεση όχι μόνο στις συγκεκριμένες ομάδες, αλλά σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ως αποτέλεσμα, η Άρεντ διαφώνησε με τη διεξαγωγή της δίκης του Άιχμαν από ένα συγκεκριμένο έθνος-κράτος αποκλειστικά στο όνομα του δικού του πληθυσμού.

Σε αυτή την ιστορική συγκυρία, για την Άρεντ κατέστη αναγκαίο να υπάρξει προετοιμασία και να γίνουν αντιληπτά τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, και αυτό συνεπάγεται την υποχρέωση να επινοηθούν νέες δομές στον χώρο του διεθνούς δικαίου. Έτσι, εάν ένα έγκλημα είχε γίνει κατά κάποιον τρόπο «κοινότοπο», ήταν ακριβώς επειδή διαπράχθηκε με τρόπο καθημερινό, συστηματικά, χωρίς να υπάρχει επαρκής συζήτηση και αντίθεση σε αυτό. Κατά μία έννοια, αποκαλώντας ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας «κοινότοπο», προσπαθούσε να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο το έγκλημα είχε γίνει για τους εγκληματίες αποδεκτό, μια υπόθεση ρουτίνας, και υλοποιήθηκε χωρίς ηθική αποστροφή, πολιτική αγανάκτηση και αντίσταση.

Αν η Άρεντ σκέφτηκε ότι οι υπάρχουσες έννοιες της νομικής πρόθεσης και τα εθνικά ποινικά δικαστήρια ήταν ανεπαρκή στη διαδικασία της σύλληψης και εκδίκασης των εγκλημάτων των ναζί, αυτό συνέβη επειδή επίσης πίστευε ότι ο ναζισμός

πραγματοποιούσε απειλή εναντίον της σκέψης. Η άποψή της αμέσως διεύρυνε τη θέση και τον ρόλο της φιλοσοφίας στην εκδίκαση της γενοκτονίας και έθεσε τα θεμέλια για μια νέα λειτουργία του πολιτικού και νομικού προβληματισμού, που πίστευε ότι θα διασφαλίσει τόσο τη σκέψη όσο και τα δικαιώματα ενός ανοικτού και πλουραλιστικού παγκόσμιου πληθυσμού στην προστασία εναντίον της καταστροφής.

Εκείνο που είχε γίνει κοινότοπο –και μάλιστα σε εντυπωσιακό βαθμό– ήταν η αποτυχία στο σκέπτεσθαι. Πράγματι, ως έναν βαθμό, η αποτυχία του να σκεφτούμε είναι ακριβώς το όνομα του εγκλήματος που διαπράττει ο Άιχμαν. Θα μπορούσαμε να πιστέψουμε αρχικά ότι αυτός είναι ένας σκανδαλώδης τρόπος για να περιγράψει κανείς αυτό το φρικτό έγκλημα, αλλά για την Άρεντ η συνέπεια της μη-σκέψης είναι γενοκτονική, ή σίγουρα θα μπορούσε να είναι.

Φυσικά, η πρώτη αντίδραση απέναντι σε έναν τέτοιο προφανώς αφελή ισχυρισμό μπορεί να είναι ότι η Άρεντ υπερεκτίμησε τη δύναμη της σκέψης ή ότι πίστευε σε έναν ιδιαίτερα κανονιστικό τρόπο σκέψης που δεν ανταποκρινόταν στις διάφορες λειτουργίες του αναστοχασμού, του αυτο-μουρμουρίσματος (self-muttering) και της αθόρυβης φλυαρίας, τα οποία συνέχονται με τη σκέψη.

Πράγματι, το κατηγορητήριό της για τον Άιχμαν πήγαινε πέρα από το ίδιο το υποκείμενο και στον ιστορικό κόσμο στον οποίο η αληθινή σκέψη εξαφανιζόταν και, ως εκ τούτου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας έγιναν όλο και πιο «νοητά». Η υποβάθμιση της σκέψης εργάστηκε από κοινού με τη συστηματική καταστροφή των πληθυσμών.

Παρά το γεγονός ότι η Άρεντ εστιάζει στην αποτυχία του Άιχμαν να σκεφτεί ως έναν τρόπο για να κατονομάσει το απόλυτο έγκλημά του, είναι σαφές ότι πιστεύει πως τα ισραηλινά δικαστήρια δεν στοχάστηκαν αρκετά καλά, και προσπάθησε να προσφέρει μια σειρά από διορθώσεις στον τρόπο των διαδικασιών τους. Αν και η Άρεντ συμφώνησε με την τελική ετυμηγορία της δίκης, δηλαδή ότι ο Άιχμαν έπρεπε να καταδικαστεί σε θάνατο, διαφώνησε με το

σκεπτικό που προβλήθηκε στη δίκη, αλλά και με το ίδιο το αντικείμενό της. Πίστευε ότι η δίκη έπρεπε να επικεντρωθεί στις πράξεις που διέπραξε, πράξεις οι οποίες περιελάμβαναν την κατασκευή μιας πολιτικής της γενοκτονίας.

Όπως και ο νομικός φιλόσοφος Γιοσάλ Ρογκάτ (Yosal Rogat) πριν απ' αυτήν, έτσι και η Άρεντ δεν πίστευε ότι η ιστορία του αντισημιτισμού, ή ακόμη και η ιδιαιτερότητα του αντισημιτισμού στη Γερμανία, έπρεπε να δοκιμαστεί. Είχε αντιρρήσεις στην αντιμετώπιση του Άιχμαν ως αποδιοπομπαίου τράγου. Κατέκρινε μερικούς από τους τρόπους με τους οποίους το Ισραήλ χρησιμοποίησε τη δίκη για να καθιερώσει και να νομιμοποιήσει τη δική του νομική εξουσία και τις εθνικές του φιλοδοξίες. Πίστευε ότι η δίκη απέτυχε να κατανοήσει τον Άιχμαν ως άνθρωπο και τις πράξεις του. Ο Άιχμαν είτε εκπροσωπούσε όλο τον ναζισμό και κάθε ξεχωριστό ναζί είτε θεωρούνταν ως το απόλυτο παθολογικό ξεχωριστό άτομο. Φαινόταν να μην έχει σημασία για τους εισαγγελείς ότι αυτές οι δύο ερμηνείες έρχονταν ουσιαστικά σε σύγκρουση. θεωρούσε ότι η δίκη απαιτούσε μια κριτική στην ιδέα της συλλογικής ενοχής, αλλά επίσης κι έναν ευρύτερο προβληματισμό στις συγκεκριμένες ιστορικά προκλήσεις της ηθικής ευθύνης υπό δικτατορικό καθεστώς. Πράγματι, αυτό για το οποίο κατηγορούσε τον Άιχμαν ήταν η αποτυχία του να σταθεί κριτικά απέναντι στο θετικό δίκαιο, δηλαδή η αποτυχία του να αποστασιοποιηθεί από τις απαιτήσεις της νομοθεσίας και της πολιτικής που του επιβάλλονταν. Με άλλα λόγια, τον κατηγορεί για την υπακοή του, την έλλειψη κριτικής αποστασιοποίησης, την αποτυχία του να σκεφτεί.

Αλλά περισσότερο απ' αυτό τον κατηγορεί για την αποτυχία του να συνειδητοποιήσει ότι η σκέψη εμπλέκει το υποκείμενο σε μια κοινωνικοποίηση, σε ένα σύνολο το οποίο δεν μπορεί να διαιρεθεί ή να καταστραφεί μέσω γενοκτονικών στόχων. Κατά την άποψή της, κανένα σκεπτόμενο ον δεν μπορεί να σχεδιάσει ή να διαπράξει γενοκτονία. Φυσικά, μπορούν τα άτομα να έχουν τέτοιες σκέψεις, δηλαδή περί χάραξης κι εφαρμογής γενοκτονικής πολιτικής, όπως σαφώς είχε ο Άιχμαν, αλλά τέτοιοι υπολογισμοί

δεν μπορούν να αποκαλούνται σκέψη, κατά τη γνώμη της. Αναρωτιόμαστε πώς η σκέψη εμπλέκει κάθε σκεπτόμενο «εγώ» ως μέρος ενός «εμείς» σε βαθμό που η καταστροφή ενός μέρους από το σύνολο των ανθρώπινων ζωών να μην αποτελεί μόνο την καταστροφή ενός ατόμου, θεωρούμενη ως αναγκαίως συνδεδεμένη με το σύνολο, αλλά την καταστροφή των ίδιων των συνθηκών της σκέψης.

Πολλά ερωτήματα ανακύπτουν: Πρέπει η σκέψη να γίνει αντιληπτή ως μια ψυχολογική διαδικασία ή, πράγματι, ως κάτι που μπορεί να περιγραφεί επαρκώς ή η σκέψη, με την έννοια που της αποδίδει η Άρεντ, είναι πάντοτε κάποιου είδους άσκηση της κρίσης, κι επομένως εμπλεκόμενη σε μια κανονιστική πράξη. Αν το σκεπτόμενο «εγώ» είναι ένα μέρος του «εμείς» και αν το σκεπτόμενο «εγώ» είναι αποφασισμένο να διατηρήσει αυτό το «εμείς», πώς μπορούμε να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ του «εγώ» και του «εμείς» και ποιες συγκεκριμένες επιπτώσεις συνεπάγεται η σκέψη για τις νόρμες που διέπουν την πολιτική και, συγκεκριμένα, την κρίσιμη σχέση με το θετικό δίκαιο;

Το βιβλίο της Άρεντ για τον Άιχμαν είναι ιδιαίτερα εριστικό. Αλλά πιθανότατα αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι δεν ασχολείται απλώς με το ζήτημα των ισραηλινών δικαστηρίων και τον τρόπο με τον οποίο κατέληξαν στην απόφαση της θανατικής ποινής του Άιχμαν. Στέκεται, επίσης, κριτικά απέναντι στον ίδιο τον Άιχμαν, για τη διαμόρφωση και την υπακοή του σε ένα ολέθριο σύνολο νόμων.

Μία ρητορική τεχνική στο βιβλίο της είναι ότι, ξανά και ξανά, ξεσπά μια διαμάχη ανάμεσα σε αυτήν και τον ίδιο τον Άιχμαν. Στο μεγαλύτερο μέρος αναφέρεται στη δίκη και στον Άιχμαν στο τρίτο πρόσωπο, αλλά υπάρχουν στιγμές που απευθύνεται στον ίδιον άμεσα, όχι στη δίκη αλλά στο κείμενό της. Κάτι τέτοιο συνέβη όταν ο Άιχμαν ισχυρίστηκε ότι κατά την εφαρμογή της Τελικής Λύσης ενεργούσε με βάση την υπακοή και ότι είχε αντλήσει αυτό το συγκεκριμένο ηθικό δίδαγμα από την ανάγνωση του Καντ.

Μπορούμε να φανταστούμε πόσο διπλά σκανδαλώδης ήταν αυτή η στιγμή για την Άρεντ. Ήταν σίγουρα αρκετά κακό ότι διαμόρφωνε κι εκτελούσε διαταγές για την Τελική Λύση, αλλά το να λέει, όπως κι έκανε, ότι είχε ζήσει ολόκληρη τη ζωή του με βάση τις καντιανές αρχές, συμπεριλαμβανομένης και της υπακοής του στη ναζιστική αρχή, πήγαινε πάρα πολύ. Ο ίδιος επικαλέστηκε το «καθήκον» σε μια προσπάθεια να εξηγήσει τη δική του εκδοχή πάνω στη φιλοσοφία του Καντ. Η Άρεντ γράφει: «Αυτό ήταν εξωφρενικό, προφανώς, αλλά και ακατανόητο, δεδομένου ότι η ηθική φιλοσοφία του Καντ είναι τόσο στενά συνδεδεμένη με την ικανότητα κρίσης του ατόμου, που αποκλείει την τυφλή υπακοή».

Ο Άιχμαν φάσκει και αντιφάσκει όταν εξηγεί τις καντιανές του δεσμεύσεις. Από τη μια πλευρά, διευκρινίζει: «Εννοούσα με την παρατήρησή μου για τον Καντ ότι η αρχή της θέλησής μου πρέπει πάντοτε να είναι τέτοια έτσι ώστε να μπορεί να γίνει η αρχή των γενικών νόμων». Και όμως, ο ίδιος επίσης παραδέχεται ότι από τη στιγμή που ήταν επιφορτισμένος με το καθήκον της διεξαγωγής της Τελικής Λύσης έπαψε να ζει με βάση τις καντιανές αρχές. Η Άρεντ αναμεταδίδει το πώς ο ίδιος περιέγραφε τον εαυτό του: «Δεν ήταν πια “κύριος των πράξεών του”, και… “δεν ήταν σε θέση να αλλάξει κάτι”».

Όταν, στη μέση της μπερδεμένης του εξήγησης, ο Άιχμαν επαναδιατυπώνει την κατηγορική του προσταγή έτσι ώστε ο καθένας να έπρεπε να ενεργεί με τον τρόπο που ο Φύρερ θα ενέκρινε, ή που ο ίδιος (ο Φύρερ) θα ενεργούσε, η Άρεντ προσφέρει μια γρήγορη απάντηση, σαν να απηύθυνε μια άμεση απάντηση στον ίδιο τον Άιχμαν: «Να είστε σίγουρος πως ο Καντ δεν είχε ποτέ πρόθεση να πει κάτι τέτοιο. Αντιθέτως, για τον ίδιο κάθε άνθρωπος ήταν κι ένας νομοθέτης από τη στιγμή που άρχιζε να ενεργεί. Με τη χρήση της “πρακτικής του λογικής” ο άνθρωπος βρήκε τις αρχές που θα μπορούσαν και θα έπρεπε να είναι οι αρχές του δικαίου».

Η Άρεντ κάνει αυτή τη διάκριση μεταξύ της πρακτικής λογικής και της υπακοής στον Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ το 1963 κι επτά χρόνια αργότερα ξεκίνησε μια σειρά από διαλέξεις με μεγάλη

επιρροή πάνω στην πολιτική φιλοσοφία του Καντ στο New School for Social Research της Νέας Υόρκης. Κατά κάποιον τρόπο, μπορούμε να θεωρήσουμε ένα μεγάλο μέρος από το μετέπειτα έργο της Άρεντ, συμπεριλαμβανομένων των έργων της για τη θέληση, την κρίση και την ευθύνη, ως μια εκτεταμένη συζήτηση με τον Άιχμαν πάνω στην ορθή ανάγνωση του Καντ, ως μια μανιώδη προσπάθεια να επαναδιεκδικήσει τον Καντ από τις ναζιστικές ερμηνείες και να κινητοποιήσει τις πηγές του κειμένου του ακριβώς κατά των αντιλήψεων περί υπακοής, που άκριτα υποστήριξαν έναν εγκληματικό ποινικό κώδικα κι ένα φασιστικό καθεστώς.

Από πολλές απόψεις, η προσέγγιση της Άρεντ είναι από μόνη της αρκετά αξιοθαύμαστη, δεδομένου ότι είναι, μεταξύ άλλων, και μια προσπάθεια υπεράσπισης της σχέσης μεταξύ των Εβραίων και της γερμανικής φιλοσοφίας ενάντια σε αυτούς που έβρισκαν στην γερμανική κουλτούρα και σκέψη τους σπόρους του εθνικού σοσιαλισμού. Με αυτόν τον τρόπο, η θεώρησή της θυμίζει εκείνη του Χέρμαν Κοέν (Hermann Cohen), ο οποίος υποστήριξε με τραγικό τρόπο στις αρχές του 20ού αιώνα ότι οι Εβραίοι θα έβρισκαν μεγαλύτερη προστασία και πολιτιστική αναφορά στη Γερμανία απ’ ό,τι σε οποιοδήποτε Σιωνιστικό σχέδιο που θα τους μετέφερε στην Παλαιστίνη.

Ο Κοέν πίστευε ότι η οικουμενικότητα ανήκε στη γερμανική φιλοσοφία, χωρίς να λαμβάνει υπόψη διεθνιστικά ή παγκόσμια μοντέλα που θα μπορούσαν να παρέχουν μια εναλλακτική λύση για τα δύο έθνη-κράτη. Η Άρεντ, χωρίς την αφέλεια του Κοέν, διατηρούσε μια σημαντική κριτική στάση απέναντι στο έθνος-κράτος. Επαναδιατυπώνει τη σκέψη του Κοέν σε μια καινούργια κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία: Η πραγματική παρακολούθηση της σκέψης του Καντ, ή μάλλον η αναδιατύπωση της θεώρησής του σε μια σύγχρονη κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία με την πραγματική έννοια, θα είχε σταματήσει τον Άιχμαν και τα στρατεύματά του, θα είχε παράγει ένα άλλο είδος δίκης απ’ αυτή που είδε στην Ιερουσαλήμ και θα είχε λυτρώσει τη γερμανοεβραϊκή φιλοσοφική απόκλιση – αυτό που προσπάθησε η

Άρεντ να φέρει μαζί της και στη Νέα Υόρκη. Αυτό που είχε γίνει κοινότοπο ήταν η επίθεση στη σκέψη και αυτό το ίδιο, για εκείνη, ήταν καταστροφικό κι επακόλουθο. Αξιοσημείωτη για εμάς, χωρίς αμφιβολία, είναι η πεποίθηση της Άρεντ ότι μόνο η φιλοσοφία θα μπορούσε να είχε σώσει αυτά τα εκατομμύρια των ζωών.

Πηγή: ***Hannah Arendt's Challenge to Adolf Eichmann***, στο *The Guardian*, 29 Αυγούστου, 2011.

Το Σύνταγμα, η Αντισυνταγματικότητα και το Δίκαιο της Ανάγκης (Για την Απόφαση του ΣτΕ και τον Νόμο Παππά)

Αποστόλης Στασινόπουλος

Σε πρόσφατο άρθρο-γνωμοδότησή του, ο Νίκος Αλιβιζάτος διακεκριμένος συνταγματολόγος του Κέντρου, υποστηρίζοντας την αντισυνταγματικότητα του νόμου Παππά έγραφε: «Σε αυτό το πλαίσιο, ύστερα από την άρνηση της αντιπολίτευσης να συναινέσει στην ανάδειξη των νέων μελών του Ε.Σ.Ρ, η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι δεν θα μπορούσε να ανεχθεί μια επ' αόριστον διακοπή του άμεσου κρατικού ελέγχου στη ραδιοτηλεόραση. Κάτι τέτοιο ισχύει σε κάθε περίπτωση που η δράση μιας ανεξάρτητης αρχής κρίνεται απολύτως αναγκαία». Συνεχίζοντας δήλωνε πως «δεν μπορεί να προβληθεί σοβαρά η ύπαρξη μιας τέτοιας άμεσης ανάγκης ως δικαιολογητικός λόγος για τη μεταφορά της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρμοδιότητας του Ε.Σ.Ρ. στον

αρμόδιο υπουργό». Καταλήγοντας, εξέφρασε πως «σύμφωνα με την πάγια νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, η επίκληση της συνδρομής έκτακτων περιστάσεων ή εξαιρετικώς επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης εκ μέρους της εκτελεστικής εξουσίας ως δικαιολογητικού λόγου για τη λήψη έκτακτων μέτρων, δεν ελέγχεται δικαστικά. Και αυτό γιατί η σχετική εκτίμηση θεωρείται ότι ανάγεται στη σφαίρα της πολιτικής ευθύνης των οργάνων που κατά το Σύνταγμα ασκούν την εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, σύμφωνα με τη θεωρία του αποκαλούμενου «δικαίου της ανάγκης».(1)

Ο κ. Αλιβιζάτος έκανε σαφές ουσιαστικά το εξής: η κρίση του ΣτΕ δεν δεσμεύει με κανέναν άλλο τρόπο, παρά μόνο σε έναν έσχατο βαθμό πολιτικά, το κοινοβούλιο ή την κυβέρνηση να νομοθετήσει στα όρια του συντάγματος ή παραβαίνοντας αυτό, επικαλούμενη-ο μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Ο Κ. Δουζίνας σε άρθρο του την Παρασκευή στην Εφημερίδα των Συντακτών, επιχειρεί να πολιτικοποιήσει τις αποφάσεις του ΣτΕ αναδεικνύοντας την δυσδιάκριτη τομή μεταξύ νομικού και πολιτικού σε αυτές τις περιπτώσεις, με σκοπό να δικαιολογήσει και να νομιμοποιήσει το νόμο Παππά με βάση το δίκαιο της ανάγκης. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως το «ΣτΕ έκρινε ότι το πρώτο Μνημόνιο ήταν συνταγματικό παρά τα ισχυρά επιχειρήματα εναντίον του επειδή η οικονομική κρίση το έκανε αναγκαίο. Σ' αυτές τις περιπτώσεις η πολιτική απόφαση κυβέρνησης και Βουλής γίνεται νομικά δεκτή» και κλείνει γράφοντας πως «προχθές η νομική ανοχή της ανάγκης δεν επαναλήφθηκε. Το Σύνταγμα είναι ό,τι είπε το ΣτΕ αλλά, ανεξάρτητα από τις ιδεολογικές απόψεις των δικαστών, η απόφαση αυτή είναι πολιτικά μονομερής».(2)

> *Πού εδράζεται τελικά το δίκαιο της ανάγκης; Πόσο επικίνδυνο μπορεί να γίνει και ποια η σημασία του για το νόμο Παππά;*

Μία από τις πιο αμφιλεγόμενες έννοιες ανέκαθεν στο πολιτικό-νομικό πεδίο, της οποίας το σύγχρονο παράδειγμα αποτελεί αντικείμενο ευρείας συζήτησης και προβληματισμού είναι εκείνη

της κατάστασης εξαίρεσης. Η δυσκολία ορισμού της καθώς και η αδυναμία στοιχειοθέτησης συνολικών θεωριών γύρω από την κατάσταση εξαίρεσης και τις σφαίρες εφαρμογής της, έγκειται στο γεγονός πως ακροβατεί μεταξύ πολιτικής και δικαίου. Το δίκαιο της ανάγκης αποτελεί μια στιγμή θεσμικής αποκρυστάλλωσης και μια εννοιολογική παραπομπή της γκρίζας αυτής κατάστασης στο δίκαιο.

Για να διασαφηνιστεί καλύτερα σ'ένα πρώτο επίπεδο η συγκεχυμένη έννοια της κατάστασης εξαίρεσης και να γίνουν όσο πιο κατανοητές είναι δυνατόν οι σημασίες που την περιβάλλουν, θα ήταν ορθό και αναγκαίο μάλιστα να φέρουμε στην επιφάνεια και να επεξεργαστούμε στοιχεία και λεπτομέρειες που την συνθέτουν. Όπως προαναφέρθηκε, η δυσκολία ορισμού της καθώς και το απροσδιόριστο έδαφος γύρω από αυτή, βασίζεται σε μια διαδεδομένη άποψη πως η κατάσταση εξαίρεσης αποτελεί «σημείο ανισορροπίας ανάμεσα στο δημόσιο δίκαιο και το πολιτικό γεγονός»(3) και τοποθετείται σε «μια δυσδιάκριτη ζώνη, στην τομή του νομικού με το πολιτικό στοιχείο».(4)

Άξιο αναφοράς αποτελεί επίσης «η έκφραση *πλήρεις εξουσίες* με την οποία χαρακτηρίζεται ενίοτε η κατάσταση εξαίρεσης και αναφέρεται στη διεύρυνση των κυβερνητικών εξουσιών και ιδίως στην παραχώρηση στην εκτελεστική εξουσία της δυνατότητας να εκδίδει πράξεις με ισχύ νόμου». Πάντως ο όρος *πλήρεις εξουσίες* προσδιορίζει έναν από τους πιθανούς τρόπους δράσης της εκτελεστικής εξουσίας κατά τη διάρκεια της κατάστασης εξαίρεσης, αλλά δε συμπίπτει με αυτήν. Αυτό καθίσταται σαφές από τη γαλλική νομική παράδοση που προέβλεπε πως «η εξουσία αναστολής του συντάγματος ανήκει στο κοινοβούλιο, κάτι που επικυρώθηκε και εντέλει με νόμο το Μάιο του 1877 καθορίζοντας ότι η κατάσταση πολιορκίας μπορούσε να κηρυχτεί μόνο με νόμο».(5)

Έπειτα, ένα ακόμη χαρακτηριστικό που προσεγγίζει καταφανώς την κατάσταση εξαίρεσης είναι «η αναστολή (ολική ή μερική) του δικαιϊκού συστήματος».(6) Κατατοπιστικά προς αυτή τη συνθήκη είναι τα λόγια του Σμιτ ο οποίος υποστηρίζει πως «στην

κατάσταση εξαίρεσης το σύνταγμα μπορεί να αναστέλλεται ως προς την εφαρμογή του, δεν παύει όμως να ισχύει αφού η αναστολή του σημαίνει μόνο μία συγκεκριμένη εξαίρεση» και διατυπώνει την άποψη πως η συγκεκριμένη αυτή αναστολή του συντάγματος λαμβάνει χώρα «για να υπερασπιστεί την ύπαρξή του» ώστε να καταφέρει στο τέλος «να επιτρέψει την εφαρμογή του δικαίου».(7) Πιο λεπτομερειακά «η κατάσταση εξαίρεσης ορίζει, ένα καθεστώς δικαίου στο οποίο αφενός, ο κανόνας υφίσταται αλλά δεν εφαρμόζεται (δεν έχει «ισχύ») και αφετέρου, πράξεις που δεν έχουν ισχύ νόμου την αποκτούν».(8)

Μία ακόμα εξόχως ενδιαφέρουσα άποψη και σκέψη είναι εκείνη που έλκει την καταγωγή της από ένα λατινικό απόφθεγμα και προκρίνει πως «η ανάγκη νόμους δεν γνωρίζει» (necessitas legem non habut). Η συγκεκριμένη ρήση όμως εμφανίζει μια πολυσημία καθώς θα μπορούσε να ερμηνευτεί διττά, δηλαδή πρωτογενώς ως «η ανάγκη δεν αναγνωρίζει κανένα νόμο» και δευτερευόντως ως «η ανάγκη δημιουργεί τους δικούς της νόμους». Επιπρόσθετα, η πρώτη ερμηνεία του ρητού καταδεικνύει πως «εκείνος που σε περίπτωση ανάγκης ενεργεί εκτός νόμου δεν αποφασίζει για τον νόμο αλλά για την μεμονωμένη περίπτωση, για την οποία θεωρεί ότι το γράμμα του νόμου δεν πρέπει να τηρηθεί», ενώ η δεύτερη συνιστά πως «η αρχή σύμφωνα με την οποία η ανάγκη προσδιορίζει μια ασυνήθιστη κατάσταση στην οποία ο νόμος χάνει τη δεσμευτική του ισχύ – αυτή είναι η έννοια του ρητού (necessitas legem non habut) –μετατρέπεται στην αρχή σύμφωνα με την οποία η ανάγκη συνιστά κατά κάποιο τρόπο το έσχατο έρεισμα και την ίδια την πηγή του νόμου».(9)

Σε αυτό το σημείο αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ομολογουμένως ακραία θέση του Σάντι Ρομάνο πως «η ανάγκη δεν έχει νόμους, φτιάχνει νόμους -κατά μίαν άλλη συνηθισμένη έκφραση- πράγμα που σημαίνει ότι η ίδια αποτελεί μια καθεαυτό πηγή δικαίου. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η ανάγκη είναι η βασική, πρωταρχική πηγή δικαίου, έτσι ώστε, σε σχέση με αυτήν, οι υπόλοιπες πρέπει να θεωρούνται δευτερεύουσες».(10)

Τέλος, απαιτείται να αναφερθούμε σε μια αξιοσημείωτη διάκριση

που τοποθετείται στη νομική θεωρία «ανάμεσα στα συστήματα που ρυθμίζουν την κατάσταση εξαίρεσης με το συνταγματικό κείμενο ή μέσω ενός νόμου και στα συστήματα που προτιμούν να μη διευθετούν ξεκάθαρα το πρόβλημα. Στη πρώτη ομάδα ανήκουν η Γαλλία και η Γερμανία ενώ στη δεύτερη η Ιταλία, Η Ελβετία, η Αγγλία και η ΗΠΑ, αν και ιστορία του θεσμού τουλάχιστον από την εποχή του Α' Παγκοσμίου πολέμου φανερώνει ότι η εξέλιξη του υπήρξε ανεξάρτητη από τη συνταγματική ή νομοθετική επισημοποίησή του.

Το προηγούμενο καθεστώς της ραδιοτηλεόρασης συνιστούσε έναν άνομο χώρο. Η διαρκής μη αδειοδότηση των καναλιών και η παρατεταμένη έκνομη λειτουργία τους προφανέστατα αποτελεί ένα πρόβλημα που διακλαδώνεται σε δεκάδες επιμέρους άλλα. Τα τηλεοπτικά μέσα είχαν προσφύγει, αρκετά χρόνια τώρα με αποκορύφωμα το δημοψήφισμα, σε μια λευκή τρομοκρατία ενάντια στην κοινωνία και με συνοδοιπόρους την πολιτική εξουσία και το τραπεζικό σύστημα είχαν μετατρέψει το κοινό αγαθό της πληροφόρησης και της ενημέρωσης σε ένα καταναλωτικό αγαθό χειραγώγησης, ελέγχου και πειθάρχησης. Τα κροκοδείλια δάκρυα του μπλοκ των καναλαρχών -που σήμερα δίνουν τον πολιτικό τόνο και την επιχειρηματολογία στα πάλαι ποτέ κραταιά κόμματα εξουσίας, των πολιτικών στελεχών- των οποίων το κύρος της εξουσίας φθείρεται- και των λόμπι των τραπεζιτών και μεγαλοεργολάβων, για την κρατική παρεμβατικότητα και τον αριθμό των τεσσάρων καναλιών δεν συγκινεί κανέναν. Και αυτό διότι όσο και αν διατρανώνουν τη μεσσιανική ουσία της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού που δεν δεσμεύεται από κρατικές προσταγές θα έπρεπε να σημειώσουμε πως η εδραίωση του νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα, την Ευρώπη αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο είχε ως αναγκαίο συμπλήρωμα νομιμοποίησης και ισχύς τη θεσμοθέτηση από την πλευρά των κρατών πλήθος αντικοινωνικών νόμων που διευθετούσαν τις διαφορές μεταξύ κοινωνίας και κεφαλαίου κατοχυρώνοντας την κατίσχυση κεκτημένων δικαιωμάτων και την αποχαλίνωση των αγορών και των κερδοσκόπων.

Η απόπειρα της κυβέρνησης με προεξάρχοντα τον Παππά να νομοθετήσει επάνω σε αυτό το κενό έγινε με εξόχως επικίνδυνους κοινωνικά, πολιτικά και νομικά όρους. Ο αριθμός 4 όσο και αν ενεργοποιείται για να καταλύσει το ούτως έχει διαπλεκόμενο τρίγωνο καναλαρχών-πολιτικών-τραπεζιτών, κυρώνεται στη βάση οικονομικών και μόνο κινήτρων και υποκρύπτει μια διάθεση ελέγχου του νέου μιντιακού τοπίου.

Άλλωστε υπήρξαν πολλαπλές ενδείξεις υπόγειων συμφωνιών μεταξύ υπουργών και επίδοξων καλαναρχών. Οι κύριες προβληματικές που ανέκυψαν από το νόμο Παππά είναι η παντελής έλλειψη ποιοτικών κριτηρίων πέραν των οικονομικών αλλά και ο αποκλεισμός από την δημοπρασία κοινωνικών και συνεταιριστικών σχηματισμών σε αντιστάθμισμα των ΑΕ, των ΟΤΑ και των κοινοπραξιών. Ας προσθέσουμε σε όλα τα παραπάνω την περσινή κρατική καθήλωση της αυτοδιαχειριζόμενης ΕΡΤ και του κινήματος που είχε αναπτυχθεί με κέντρο την πρόταση για αποκεντρωμένα και δικτυωμένα οπτικοακουστικά μέσα αλλά και την πολύ πρόσφατη επίθεση και αφαίρεση μηχανημάτων ώστε να μη γίνονται εκπομπές στα FM στην ΕΡΤΟΠΕΝ.

Τώρα που το ΣτΕ έκρινε και με τη βούλα το νόμο Παππά αντισυνταγματικό διατηρεί την κατάσταση σε ένα κενό νόμου. Δεν χρειάζεται να κρίνουμε εδώ τις αποφάσεις των ανώτατων δικαστηρίων καθώς εκείνοι που προβαίνουν σε αυτό είναι οι ίδιοι που τα είχαν ανακηρύξει σε ρυθμιστικό πυλώνα της συνταγματικής τάξης και της δημόσιας ζωής συγκαλύπτοντας το γεγονός της διαπλοκής των εξουσιών και της διαμόρφωσης ενός βαθέους κράτους στους κόλπους των δικαστηρίων. Ας σταθούμε μόνο στις αποφάσεις του ΣτΕ περί της αντισυνταγματικότητας του νόμου για την ιθαγένεια ή περί της συνταγματικότητας της επένδυσης στις Σκουριές, τις υπέρμετρες ποινές των ανώτατων δικαστηρίων σε πολιτικούς κρατούμενους ή τη διαρκή παραγωγή πράξεων νομοθετικού περιεχομένου από το σύνολο των τελευταίων κυβερνήσεων. Επιπρόσθετα, το συνταγματικό δίκαιο ορίζει με γενικές διατάξεις τα πλαίσια και τους κανονισμούς λειτουργίας των θεσμών με αποτέλεσμα να υπόκειται διαρκώς σε ερμηνεία με

πολιτικά, αξιακά και ιδεολογικά κριτήρια από τους αρμόδιους δικαστές.

Ο νόμος-γέφυρα είναι πολύ πιθανόν να εκπέσει συνταγματικά καθώς εμπίπτει στο ίδιο προβληματικό πλαίσιο απουσίας του Ε.Σ.Ρ ενώ η συγκρότηση του Ε.Σ.Ρ δεν φαίνεται να είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί αν δεν καταργηθεί ο νόμος. Το δίλημμα που τίθεται πλέον είναι το εξής: η ακύρωση από τη πλευρά της κυβέρνησης του νόμου Παππά που θα σήμαινε ένα τεράστιο πολιτικό πλήγμα και μια αναμφισβήτητη πολιτική ήττα που θα δρομολογούσε ραγδαίες εξελίξεις στη κεντρική πολιτική σκηνή και θα αθώωνε τους καναλάρχες και το καθεστώς που είχαν οικοδομήσει ή η επίκληση της εξαιρετικής περίστασης και της πολιτικής αναγκαιότητας με σκοπό να τεθεί σε ισχύ μια νομική πράξη απογυμνωμένη συνταγματικά (τα συντάγματα άλλωστε έχουν μετατραπεί σήμερα σε αναχρονιστικές δομές που αναστέλλονται διαρκώς βλ. μαύρο στην ΕΡΤ από κυβέρνηση Σαμαρά) με σημαντικό επίσης πολιτικό κόστος που θα σήμαινε την όξυνση της πολιτικής πόλωσης και την πολιτικοποίηση των αποφάσεων του ΣτΕ.

Το καρπούζι και το μαχαίρι βρίσκονται στα χέρια της κυβέρνησης όπως επίσης ο γκρεμός και το ρέμα που καραδοκούν στα βήματα της. Η κατάσταση εξαίρεσης βεβαίως είναι εγγενής στην κρατική λειτουργία οπότε ουδέν παράδοξο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

(1) https://www.efsyn.gr/arthro/diakrisi-ton-exoysion-la-kart
(2) https://www.efsyn.gr/arthro/politikoi-filosofoi-kai-dikastes
(3) Saint-Bonnet .F, L’ Etat d’ exception, PUF, Paris, 2001
(4) Fontana .A, Du droit de resistance au devoir d’ insurrection, in J. –C. Zancarini (επιμ.) ,Le Droit de rersistance, ENS, Paris 1999
(5) Agamben .G, Κατάσταση εξαίρεσης : Όταν η έκτακτη ανάγκη μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2007
(6) Agamben.G, Homo Sacer : Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή,

Εκδόσεις Εξάρχεια, Αθήνα 2016
(7) Schmitt. C, Die Diktatur, Duncker & Humblot, Munchen-Leipzig 1921
(8) Agamben .G, Κατάσταση εξαίρεσης : Όταν η έκτακτη ανάγκη μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2007
(9) ο.π
(10) Romano .S, Sui decreti –legge e lo stato di assedio in occasione dei terremoti di Messina e Reggio Calabria ,in ‘’Rivista di diritto pubblico’’ ora in Id., Scritii minori, vol. 1, Giuffre, Milano 1990

Σημειώσεις για τον Αγκάμπεν και την Κατάσταση Εκτάκτου Ανάγκης

Κώστας Δεσποινιάδης

Ο Τζόρτζιο Αγκάμπεν, καθηγητής αισθητικής σε διάφορα σημαντικά πανεπιστήμια, είναι, κατά τη γνώμη μου, ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς φιλοσόφους της εποχής μας. Ασφαλώς είναι αδύνατο να συνοψίσει κανείς σε λίγες σελίδες την πολύπλοκη και πολυδαίδαλη σκέψη του. Εδώ θα δώσουμε μερικούς μόνο βασικούς άξονες, αναγκαστικά εν συντομία.

Τη γνωριμία μας με τη σκέψη του Ιταλού στοχαστή την οφείλουμε σε κάποια σύντομα κείμενά του που μετέφρασε πριν χρόνια ο Παναγιώτης Καλαμαράς των εκδόσεων Ελευθεριακή Κουλτούρα. Πλέον, διαθέτουμε μεταφρασμένα στα ελληνικά αρκετά βιβλία του και κυρίως τα δύο βασικά έργα του, το Homo Sacer και την Κατάσταση Εξαίρεσης που μας βοηθάνε να αποκτήσουμε πληρέστερη εικόνα της σκέψης του.

Εν πρώτοις, μπορούμε να επισημάνουμε ότι στο έργο του συναντιούνται γόνιμα τέσσερις σπουδαίοι στοχαστές του παρελθόντος: Ο Καρλ Σμιτ, ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, η Χάννα Αρεντ και ο Μισέλ Φουκώ (χωρίς να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κι άλλοι, καθώς ο Αγκάμπεν είναι ένας στοχαστής που όχι μόνο έχει τεράστια παιδεία – ιστορική, αισθητική, φιλοσοφική, λογοτεχνική – αλλά δεν διστάζει, σε αντίθεση με άλλους, να φανερώνει τις πηγές του, και αυτό φυσικά είναι προς τιμήν του – Ντεμπόρ, Κάφκα, Βάλτζερ είναι λίγα μόνο ενδεικτικά ονόματα).

Από τον Καρλ Σμιτ, έναν ενδιαφέροντα στοχαστή που όμως πρέπει κανείς να τον διαβάζει με προσοχή – η εμπλοκή του με τον ναζισμό είναι λίγο πολύ γνωστή – δανείζεται την έννοια της κατάστασης εξαίρεσης ή κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Από τον Μπένγιαμιν – την έκδοση των απάντων του οποίου επιμελήθηκε στα ιταλικά ο Αγκάμπεν – την έννοια της γυμνής ζωής (που πρωτοεμφανίζεται σε ένα δοκίμιο του Μπένγιαμιν που γράφτηκε το 1921 και ονομάζεται "Για μια κριτική της Βίας"), αλλά και την παρατήρηση ότι η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης γίνεται διαρκής.

Από τον ύστερο Φουκώ δανείζεται την έννοια της βιοπολιτικής (αν και δεν την χρησιμοποιεί με τον ίδιο τρόπο, αλλά μάλλον την επεκτείνει) και από την Αρεντ – με την οποία αλληλογραφούσε από νεαρή ηλικία – την ανάλυση του Ολοκληρωτισμού.

Κυρίαρχος, λέει ο Σμιτ στο έργο του Πολιτική Θεολογία, είναι αυτός που ορίζει την κατάσταση εξαίρεσης. Το πότε δηλαδή εξαιτίας ενός εξαιρετικού κινδύνου για την πολιτεία αναστέλλονται προσωρινά (αυτό το προσωρινά ας το κρατήσουμε για αργότερα) βασικές διατάξεις του συντάγματος.

Ο Αγκάμπεν στην Κατάσταση Εξαίρεσης μας παρέχει μια εξαιρετική γενεαλογική παρουσίαση της παραπάνω έννοιας. Κατά τον Ιταλό φιλόσοφο, πρόδρομος αυτού μπορεί να θεωρηθεί ένας θεσμός του ρωμαϊκού δικαίου, το iustitium [Δικαιοστάσιο]. Σύμφωνα με αυτόν τον θεσμό, αν η σύγκλητος είχε πληροφορίες για μια κατάσταση που μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη Δημοκρατία,

μπορούσε να εκδώσει ένα senatus consultum ultimum [ύστατο δόγμα συγκλήτου] με το οποίο ζητούσε από τους ύπατους ή τους αναπληρωτές τους, τούς ανθύπατους, και σε ορισμένες περιπτώσεις από τον πραίτορα και τους δημάρχους να λάβουν οποιοδήποτε μέτρο θεωρούσαν απαραίτητο για τη σωτηρία του κράτους. Η συγκλητική αυτή απόφαση βασιζόταν σε ένα διάταγμα που κήρυσσε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης έπειτα από έναν εξωτερικό πόλεμο, έναν εμφύλιο πόλεμο ή μια εσωτερική εξέγερση.

Από τη Ρώμη, ο Αγκάμπεν μάς μεταφέρει στη Ναπολεόντεια Γαλλία για να μας θυμίσει ότι εκεί προβλεπόταν και κατάσταση πλασματικής πολιορκίας με βάση ένα διάταγμα που εξέδωσε ο Ναπολέων στις 24 Δεκεμβρίου του 1811, και προέβλεπε τη δυνατότητα επιβολής κατάστασης πολιορκίας, την οποία μπορούσε να κηρύξει ο αυτοκράτορας, ανεξάρτητα από την πραγματική κατάσταση της πόλης και τότε παρέχονταν στην αστυνομία αυξημένες εξουσίες δίχως να χρειαστεί να κηρυχθεί επισήμως η χώρα σε κατάσταση πολιορκίας.

Στη συνέχεια, ο Αγκάμπεν, ανασύροντας το παράδειγμα του Χίτλερ, λέει: «Αμέσως μόλις ο Χίτλερ κατέλαβε την εξουσία, εξέδωσε στις 28 Φεβρουαρίου του 1933 το “Διάταγμα για την προστασία του λαού και του κράτους’’ το οποίο ανέστελλε τα άρθρα του Συντάγματος της Βαϊμάρης που αφορούσαν τις ατομικές ελευθερίες. Το διάταγμα δεν ανακλήθηκε ποτέ, με αποτέλεσμα όλο το Γ΄ Ράιχ να μπορεί να θεωρηθεί, από νομικής άποψης, ως μια κατάσταση εξαίρεσης που διήρκησε δώδεκα χρόνια. Με αυτή την έννοια, ο σύγχρονος ολοκληρωτισμός μπορεί να οριστεί ως η θέσμιση, μέσω της κατάστασης εξαίρεσης, ενός κατά νόμον εμφυλίου πολέμου που επιτρέπει τη φυσική εξόντωση όχι μόνο των πολιτικών αντιπάλων, αλλά και ολόκληρων κατηγοριών πολιτών που για κάποιο λόγο δίνουν την εντύπωση ότι δεν μπορούν να ενσωματωθούν στο πολιτικό σύστημα. Έκτοτε, η σκόπιμη διαμόρφωση μιας διαρκούς κατάστασης εκτάκτου ανάγκης (παρότι ενδεχομένως δεν κηρύσσεται με την τεχνική έννοια του όρου) αναδείχθηκε σε μια από τις βασικότερες πρακτικές των σύγχρονων

κρατών, ακόμα και των λεγόμενων δημοκρατικών. Ενώπιον εκείνης της εξέλιξης που ορίστηκε ως «παγκόσμιος εμφύλιος πόλεμος» (έκφραση που κάνει την εμφάνισή της το 1963 σε δύο βιβλία ταυτόχρονα, στο "Για την Επανάσταση" της Άρεντ και στη "Θεωρία του Αντάρτη" του Καρλ Σμιτ), η κατάσταση εξαίρεσης τείνει όλο και περισσότερο να παρουσιάζεται ως το κυρίαρχο παράδειγμα διακυβέρνησης στη σύγχρονη πολιτική.»

Σύμφωνα με την εύστοχη παρατήρηση του Μπένγιαμιν, η κατάσταση εξαίρεσης τείνει να γίνει ο κανόνας και το σύνολο σχεδόν της ανθρωπότητας ορίζεται ως επικίνδυνη τάξη.

Από το Τρίτο Ράιχ και τον Χίτλερ, ο Αγκάμπεν μάς μεταφέρει στην Αμερική της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001. Στις 26-10-2001 ψηφίζεται από τη Γερουσία η λεγόμενη Patriot Act (Πατριωτική Νομοθετική Πράξη) η οποία επέτρεπε στον γενικό εισαγγελέα να θέτει υπό κράτηση οποιονδήποτε αλλοδαπό θεωρούνταν ύποπτος για ενέργειες που έθεταν σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ· αλλά μέσα σε εφτά μέρες ο αλλοδαπός αυτός έπρεπε είτε να απελαθεί είτε να κατηγορηθεί για παράβαση του νόμου περί μετανάστευσης ή για κάποιο άλλο αδίκημα. Ενώ λίγες μέρες μετά, στις 13 Νοεμβρίου του 2001, ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους εξέδωσε μια στρατιωτική διαταγή (military order) σύμφωνα με την οποία νομιμοποιείται η αόριστη κράτηση και η παραπομπή σε δίκη από στρατιωτικές επιτροπές (military commissions) – για να μην συγχέονται με τα στρατοδικεία που προβλέπονται από το δίκαιο του πολέμου – των μη πολιτών οι οποίοι θεωρούνται ύποπτοι για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες.

Η καινοτομία της διαταγής του προέδρου Μπους έγκειται στο γεγονός ότι απογυμνώνει το άτομο από κάθε νομική υπόσταση, δημιουργώντας έτσι μια οντότητα που δεν μπορεί ούτε να κατονομαστεί ούτε να κατηγοριοποιηθεί νομικά. Για παράδειγμα, οι Ταλιμπάν που συνελήφθησαν στο Αφγανιστάν όχι μόνο δεν βρίσκονταν στην κατάσταση αιχμαλωσίας πολέμου που ορίζει η Συνθήκη της Γενέβης, αλλά ούτε καν αυτής του κρατουμένου για ένα οποιοδήποτε αδίκημα σύμφωνα με τους αμερικάνικους νόμους. Δηλαδή: Ούτε αιχμάλωτοι πολέμου, ούτε κατηγορούμενοι, παρά

απλοί κρατούμενοι, αντικείμενο μιας αόριστης κράτησης όχι μόνο με τη χρονική έννοια του όρου, αλλά και λόγω της φύσης της, εφόσον εκφεύγει τελείως του νόμου και του νομικού ελέγχου. Η μόνη δυνατή σύγκριση με όσα γνωρίζουμε από την πρόσφατη ιστορία μπορεί να γίνει με την κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι Εβραίοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι οποίοι μαζί με την υπηκοότητα έχαναν και κάθε νομική υπόσταση.

Εδώ, βρισκόμαστε ενώπιον της άλλης μεγάλης θεωρητικής συνεισφοράς του Αγκάμπεν, που είναι η έννοια του Homo Sacer.

Ανασύροντας μια φιγούρα του αρχαίου ρωμαϊκού δικαίου, ο Ιταλός φιλόσοφος μάς υπενθυμίζει την ύπαρξη ενός υποκειμένου που, ενώ κατηγορείται για κάποιο αδίκημα, δεν θυσιάζεται από την Πολιτεία, αλλά μπορεί να το φονεύσει ο οποιοσδήποτε χωρίς ο θύτης να τιμωρηθεί. Δηλαδή, η πολιτική του ιδιότητα αίρεται, χωρίς να περιέρχεται στην δικαιοσύνη της ιδιάζουσας τάξης του ιερού, όπως θα συνέβαινε με ένα θυσιαστήριο θύμα.

Μια άλλη σημαντική θεωρητική συνεισφορά του Αγκάμπεν είναι η διαπίστωση ότι το βιοπολιτικό παράδειγμα διακυβέρνησης στη Δύση σήμερα δεν είναι το παράδειγμα της αρχαιοελληνικής πόλεως, αλλά το παράδειγμα του στρατοπέδου συγκέντρωσης.

Σήμερα στρατόπεδο συγκέντρωσης είναι εν δυνάμει ολόκληρη η κοινωνία, οι σύγχρονες «δημοκρατίες» είναι ο φυσιολογικός συνεχιστής του ολοκληρωτισμού, όπως και ο ναζισμός του 20ού αιώνα δεν ήταν παρά μια εγγενής ροπή του καπιταλισμού. (όπως εύστοχα μας υπενθυμίζει ο Χορκχάιμερ, ο φασισμός είναι οργανική τάση του καπιταλισμού: «Όποιος δεν θέλει να μιλήσει για τον καπιταλισμό, καλά θα κάνει να μην μιλά για τον φασισμό»). Σήμερα, στη θέση του εξοντώσιμου Εβραίου βρίσκονται, εν δυνάμει, μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες. Οι μετανάστες στις ζώνες προσωρινής κράτησης, όπου η στέρηση της ιθαγένειας τους στερεί οποιαδήποτε έννοια ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι αναλώσιμοι πληθυσμοί του τρίτου κόσμου, οι κάθε είδους κοινωνικά και οικονομικά αποκλεισμένοι στις δυτικές κοινωνίες, εν τέλει σχεδόν όλοι μας εφόσον υποκείμεθα

σε υγειονομικές πολιτικές, σε μια διαρκώς αυξανόμενη βιοτεχνολογική παρέμβαση (ας θυμηθούμε εδώ: τους νόμους για το τσιγάρο, τις υποτιθέμενες επιδημίες γρίπης που «ξεσπούν» κάθε τόσο και τους συνακόλουθους μαζικούς εμβολιασμούς, τις διατροφικές μολύνσεις), τους ευγονικούς σχεδιασμούς και την καταγραφή βιομετρικών δεδομένων. Ας έχουμε κατά νου, ενδεικτικά, ότι η φωτογράφηση κατηγορουμένων και η λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων, όταν εγκαινιάστηκαν ως αστυνομικές πρακτικές στα τέλη του 19ου αιώνα, αφορούσαν αποκλειστικά τους υπότροπους εγκληματίες. Σήμερα, είναι μια συνηθισμένη πρακτική για όλους τους πολίτες. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η ζοφερή περιγραφή του Αγκάμπεν μάς υπενθυμίζει ότι μάλλον είμαστε περισσότερο αιχμάλωτοι των σύγχρονων κρατών παρά πολίτες τους.

Το ζήτημα της σχέσης των ανθρώπων με τα σύγχρονα κράτη, βέβαια, είναι ναρκοθετημένο ήδη από το τρόπο που έχει τεθεί το Δίκαιο. Ο Νόμος, η Βία και το Κράτος πάνε πιασμένα χέρι – χέρι (ο Προμηθέας Δεσμώτης του Αισχύλου είναι αρκετά διδακτικός επ' αυτού).

Αυτός που θεσπίζει το δίκαιο, θέτει εαυτόν εκτός δικαίου. Και αυτό είναι το θεμέλιο της κυριαρχίας. Η σχέση του κυριάρχου, δηλαδή, με τον νόμο είναι πάντοτε σχέση εξαίρεσης. Ο κυρίαρχος περιλαμβάνεται στην έννομη τάξη υπό τον όρο ότι εξαιρείται από αυτήν, και εξαιρείται επειδή ακριβώς επιβάλει την έννομη τάξη με μια εναρκτήρια βιαιοπραγία και τη συντηρεί με συνεχόμενες βιαιοπραγίες (πιο κοντινό μας παράδειγμα είναι η καταστολή των διαδηλώσεων, όπου το κράτος δια της αστυνομίας βιαιοπραγεί και παρανομεί ασύστολα, για να προστατέψει υποτίθεται τον νόμο). Ο Βέμπερ εύστοχα λέει κάπου ότι ως προς την άσκηση βίας στο εσωτερικό του, κάθε κράτος τείνει προς τη δικτατορία – κι αυτό είναι κάτι που δεν πρέπει να μας διαφεύγει.

Επιπλέον, ο κυρίαρχος ως δημιουργός δικαίου και πολιτικής τάξης, είναι εκείνος που αφενός απονέμει την πολιτική ιδιότητα και αφετέρου έχει τη δυνατότητα να την αίρει. Η άρση της πολιτικής ιδιότητας ενός ανθρώπου τον ρίχνει στην κατάσταση

του Homo sacer για την οποία μιλήσαμε προηγουμένως.

Κάναμε λόγο για την Αρχαία Ρώμη, για τη Γαλλία επί Ναπολέοντα, για το Γ΄ Ράιχ, για την έκτακτη νομοθεσία στις ΗΠΑ μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Κλείνοντας, ας κάνουμε και μια προβολή στα καθ' ημάς.

Το Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως (υποτίθεται ότι) ισχύει σήμερα, χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Το Πρώτο Μέρος (άρθρα 1-3) περιλαμβάνει τις βασικές διατάξεις, που αφορούν στον καθορισμό του πολιτεύματος. Το Δεύτερο Μέρος (άρθρα 4-25) περιλαμβάνει τις διατάξεις που αφορούν τα κοινωνικά και ατομικά δικαιώματα.

Το Τρίτο Μέρος (άρθρα 26-105) αφορά την οργάνωση και τη λειτουργία της Πολιτείας και το Τέταρτο (άρθα 106-120) αφορά τις μεταβατικές διατάξεις.

Ας δούμε το Πρώτο Μέρος που, όπως είπαμε, αφορά τον καθορισμό του πολιτεύματος.

Εκεί, στο Άρθρο 2, παράγραφος 1, διαβάζουμε: «Ο σεβασμός και η προστασία του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας».

Εύλογα θα αναρωτηθεί κάποιος πολιτικά και νομικά υποψιασμένος αναγνώστης τι δουλειά έχει ένα τέτοιο άρθρο, που κανονικά θα έπρεπε να βρίσκεται στο Δεύτερο Μέρος που αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Πρώτο Μέρος που όμως αφορά τη δομή του πολιτεύματος;…

Εδώ βρίσκεται, στην αρχή μάλιστα του συντάγματος, η πρόβλεψη και το «πάτημα» για την ελληνική εκδοχή της κήρυξης κατάστασης εκτάκτου ανάγκης. Εφόσον «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας είναι ο σεβασμός και η προστασία του ανθρώπου», όταν ο τελευταίος απειλείται η Πολιτεία πρέπει να λάβει έκτακτα μέτρα.

Αλλωστε, η κατάσταση εξαίρεσης που υπονοείται και σιωπηρά προαναγγέλεται στο Αρθρο 2, προβλέπεται ρητά και περιγράφεται

με κάθε λεπτομέρεια στο Άρθρο 48 (και φυσικά, σε επίπεδο συμβολισμού, έχει τη σημασία του ότι το άρθρο 48 ήταν ακριβώς εκείνο το άρθρο στο σύνταγμα της Βαϊμάρης που επέτρεψε στον Χίτλερ να κηρύξει κατάσταση εκτάκτου ανάγκης). Το Άρθρο 48, λοιπόν, προβλέπει τα εξής:

1. Σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας, καθώς και αν εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η Βουλή, με απόφασή της, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, θέτει σε εφαρμογή, σε ολόκληρη την Επικράτεια ή σε τμήμα της, το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρους των διατάξεων των άρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11, 12 παράγραφοι 1 έως και 4, 14, 19, 22 παράγραφος 3, 23, 96 παράγραφος 4 και 97. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δημοσιεύει την απόφαση της Βουλής.

Με την απόφαση της Βουλής ορίζεται η διάρκεια ισχύος των επιβαλλόμενων μέτρων, η οποία δεν μπορεί να υπερβεί τις δεκαπέντε ημέρες.

2. Σε περίπτωση απουσίας της Βουλής ή αν συντρέχει αντικειμενική αδυναμία να συγκληθεί εγκαίρως, τα μέτρα της προηγούμενης παραγράφου λαμβάνονται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Το διάταγμα υποβάλλεται από την Κυβέρνηση στη Βουλή για έγκριση μόλις καταστεί δυνατή η σύγκλησή της, ακόμη και αν έληξε η βουλευτική περίοδος ή η Βουλή έχει διαλυθεί, και πάντως μέσα σε δεκαπέντε ημέρες το αργότερο.

3. Η διάρκεια των κατά τις προηγούμενες παραγράφους μέτρων μπορεί να παρατείνεται ανά δεκαπενθήμερο μόνο με προηγούμενη απόφαση της Βουλής, η οποία συγκαλείται ακόμη και αν έχει λήξει η βουλευτική περίοδος ή η Βουλή έχει διαλυθεί.

4. Τα κατά τις προηγούμενες παραγράφους μέτρα αίρονται αυτοδικαίως με τη λήξη των προθεσμιών που προβλέπονται στις

παραγράφους 1, 2 και 3, εφόσον δεν παρατείνονται με απόφαση της Βουλής, και σε κάθε περίπτωση με τη λήξη του πολέμου, εφόσον είχαν επιβληθεί εξαιτίας πολέμου.

5.Αφότου αρχίσουν να ισχύουν τα μέτρα των προηγούμενων παραγράφων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, μπορεί να εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, για να αντιμετωπιστούν επείγουσες ανάγκες ή για να αποκατασταθεί ταχύτερα η λειτουργία των συνταγματικών θεσμών. Οι πράξεις αυτές υποβάλλονται για κύρωση στη Βουλή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από τη σύγκλησή της σε σύνοδο και παύουν να ισχύουν στο εξής, αν δεν υποβληθούν στη Βουλή μέσα στις παραπάνω προθεσμίες ή δεν εγκριθούν από αυτή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες αφότου υποβλήθηκαν.

6. Οι κατά τις παραγράφους 2 και 3 αποφάσεις της Βουλής λαμβάνονται με την πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των βουλευτών και η κατά την παράγραφο 1 απόφαση με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του συνολικού αριθμού των βουλευτών. Η Βουλή αποφασίζει σε μία μόνο συνεδρίαση.

7. Σε όλη τη διάρκεια της εφαρμογής των μέτρων κατάστασης ανάγκης, τα οποία λαμβάνονται κατά το άρθρο αυτό, ισχύουν αυτοδικαίως οι διατάξεις των άρθρων 61 και 62 του Συντάγματος, ακόμη και αν διαλύθηκε η Βουλή ή έληξε η βουλευτική περίοδος.

Όλα αυτά συνομολογούν αυτό που εύστοχα συνόψισε ο Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος με άλλη αφορμή: ότι σε συνθήκες πολιτικής κρίσης η καλύτερη άμυνα της (αστικής) δημοκρατίας είναι η αυτοκατάργησή της. Κι αυτό είναι κάτι που δεν πρέπει επουδενί να ξεχνάμε στην ιστορική φάση που βρισκόμαστε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Giorgio Agamben, Homo Sacer, μτφρ. Παναγιώτης Τσιαμούρας, εκδ. Scripta.
Giorgio Agamben, State of Exception, The University of Chicago Press.
(Ελλ. εκδ. Giorgio Agamben, Κατάσταση Εξαίρεσης, μτφρ. Μαρία

Οικονομίδου, εκδ. Πατάκη).
Carl Schmitt, Πολιτική θεολογία, μτφρ. Παναγιώτης Κονδύλης, εκδ.Λεβιάθαν.
Carl Schmitt, Η θεωρία του Αντάρτη, μτφρ. Σίσσυ Χασιώτη, εκδ. Πλέθρον.
Walter Benjamin, Για μια κριτική της βίας, μτφρ. Λεωνίδας Μαρσιανός, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα.
Hannah Arendt, Για την επανάσταση, μτφρ. Αγγελική Στουπάκη, εκδ. Αλεξάνδρεια.
Φώτης Τερζάκης, «Το αρχέτυπο του Νταχάου και του Γκουαντάναμο», Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας, 9-9-2005.
Άρης Λεωνίδου, Βία, πολιτική, βιοπολιτική (ανέκδοτη εργασία).

** Το κείμενο αποτελεί ομιλία που έγινε στις 6-9-2012 σε εκδήλωση με θέμα **«Κρίση και κατάσταση εξαίρεσης»**, στα πλαίσια του **Φεστιβάλ Άμεσης Δημοκρατίας**.*

Το Κενό Σημαίνον Της Ευρώπης – Η Απορρύθμιση των Θεσμικών Αρχών και των Κοινωνικών Συμβολαίων

Αποστόλης Στασινόπουλος

Η μυθολογική μορφοποίηση της Ευρώπης μας εξιστορεί πως παραπλανημένη από τη μεταμόρφωση του Δία σε ταύρο έσπευσε να τον χαϊδέψει δίνοντας του την ευκαιρία να την αρπάξει. Ο Δίας χάρισε στην Ευρώπη τρία δώρα, τον Τάλω (έναν άγρυπνο μεταλλικό γίγαντα – φύλακα που αργότερα προστάτευε την Κρήτη από κάθε επιδρομή), ένα κυνηγόσκυλο που δεν έχανε ποτέ το θήραμά του και ένα όπλο που δεν αστοχούσε ποτέ. Η Ευρώπη άνοιξε τα δώρα

της πρόσφατα απελευθερώνοντας τον γίγαντα- φύλακα frontex , το κυνηγόσκυλο των αστυνομικών επιδρομών και το όπλο των στρατοκρατούμενων συνόρων.

”Τέλος θέλω να πω, ότι σε σχέση με διάφορες ερωτήσεις σας για τα σύνορα, για τον φράχτη, το όνειρο, το όραμα το δικό μας, είναι να έχουμε μία Ευρώπη δίχως τείχη, δίχως φράχτες, δίχως σύνορα. Η Ευρώπη όμως έχει σύνορα με άλλες χώρες εκτός Ευρώπης. Η Τουρκία σήμερα δεν είναι στην Ευρώπη. Η ιδέα του να πέσει ο φράχτης μονομερώς και να έρχονται οι πρόσφυγες από τον Έβρο, φαίνεται καλή ιδέα για κάποιους που δεν έχουν γνώση του γεγονότος ότι από την άλλη μεριά του Έβρου, μέχρι να φτάσουν δηλαδή στον Έβρο αυτοί οι άνθρωποι, υπάρχουν νάρκες. Άρα το δίλημμα μας δεν είναι εάν θα χάνουν τη ζωή τους στο Αιγαίο ή στις νάρκες του Έβρου. Το ζήτημα για εμάς είναι να μην χάνουν τη ζωή τους οι πρόσφυγες. Συνεπώς, η σωστή διαχείριση του προβλήματος είναι η σωστή προετοιμασία των υποδομών στην ελληνική πλευρά και η συνεργασία με την Τουρκία ώστε να σταματήσουν οι ροές.” (1)

Η δήλωση αυτή του Αλέξη Τσίπρα, το Νοέμβριο του 2015, εκτιμώ πως είναι ιδιαιτέρως στοχευμένη και εξόχως σημαντική, όχι τόσο για αυτά που λέει αλλά για όσα επιχειρεί να αποκρύψει. Η συγκεκριμένη δήλωση εξοβελίζει δύο θεμελιώδεις πτυχές της σύγχρονης πραγματικότητας: την κατάρρευση της πολιτικής ελέγχου και επιτήρησης στην οποία είχε επενδύσει η Ευρώπη τη διαχείριση του μεταναστευτικού, η οποία έφτασε στο απόγειό της τον Μάρτιο του 2015 και την διάβρωση του θεσμικού πλαισίου πάνω στο οποίο είχε βασίσει τις πολιτικές της.

Η μία διάσταση της κυρίαρχης πολιτικής και στρατηγικής διαχείρισης της μετανάστευσης εκφράστηκε με τη λογική της αποτροπής και είχε ως ακρογωνιαίο λίθο την παρανομοποίηση της μετακίνησης και την εγκληματοποίηση της ύπαρξης. Η εν λόγω λογική, δεν συνίστατο στη θεσμοθέτηση νόμων προς παραβίαση από τους μετακινούμενους αλλά στη συστηματική δημιουργία ενός άνομου χώρου, ενός νομικού κενού δηλαδή, που περικλείει και ορίζει τον μετανάστη. Ο προσδιορισμός της κατάστασής του ως

παράνομης, λαθραίας ή παράτυπης δεν εκπήγασε από τη διάπραξη κάποιου ποινικού αδικήματος, αλλά ήταν σύμφυτος με την καθολική ανυπαρξία ενός νομικού πλαισίου προστασίας του. Το γεγονός αυτό επενδύθηκε με την πολιτική εξωτερίκευσης των ροών και της επαναπροώθησης αυτών, δηλαδή την διοικητικά και στρατιωτικά οργανωμένη διατήρηση των ροών εκτός Ε.Ε. μέχρι και τη φυσική εξόντωση των όντων εκείνων που ήταν νομικά "ακατανόμαστα".

Το παραπάνω συνδυάστηκε με την ολική αστυνόμευση του ελέγχου και τη συνεπακόλουθη στρατικοποίηση της επιτήρησης για το μεταναστευτικό πληθυσμό. Η εδραίωση ενός νόμιμου πολέμου χαμηλής έντασης εμφανίστηκε με τη στρατικοποίηση των συνόρων που επεκτάθηκε ταχύτατα και στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών πολλαπλασιάζοντας τα σύνορα και καθιστώντας τα ασαφή και αδιάκριτα. Οι επιχειρήσεις της frontex στο Αιγαίο, η ανέγερση του φράχτη στον Έβρο, η δημιουργία στρατοπέδων συγκέντρωσης, αποτέλεσαν τη ρύθμιση του απειλητικού "Άλλου" ως ξένου και παράλληλα ως μιας "ανωμαλίας" στη φανταστική συνέχεια του ευρωπαϊκού πειράματος. Επιπλέον, πρέπει να υπολογίσουμε την ανάπτυξη και εφαρμογή εντός αυτών των επιχειρήσεων μη επανδρομένων αεροσκαφών (drones) (2) και των στρατιωτικο-βιομηχανικών τεχνολογιών ελέγχου και επιτήρησης που ανεφύησαν με το σύστημα Eurosur (3).

Η κίνηση των τεκτονικών πλακών του πολιτικού χάρτη δημιουργεί διαρκώς πολλαπλούς κοινωνικούς σεισμούς παγκοσμίως. Η κατάρρευση των μηχανισμών ελέγχου και επιτήρησης των πληθυσμιακών ροών που περιγράψαμε παραπάνω αποτύπωσε την αποτυχία των ιδεολογημάτων της αποτροπής και της εξαίρεσης καθώς δεν κατάφεραν ούτε στο ελάχιστο να προβλέψουν, να αποτρέψουν και να διαχειριστούν τα προσφυγικά κύματα. Η αντιμεταναστευτική ρητορεία της Ευρωπαϊκής ελίτ και των κρατών μελών της, διαταράχτηκε ανεπανόρθωτα καθώς στάθηκε αναντίστοιχη, ακόμα και με τις δικές της κανοναρχήσεις και τα πολιτικά της στρατηγήματα, να ερμηνεύσει τις νέες κοινωνικές συγκροτήσεις και να διασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία των

κοινωνιών. Τι συμβαίνει όμως σήμερα; Πού δείχνει να οδηγεί η αποτυχία και το αδιέξοδο των κυρίαρχων πολιτικών αποφάσεων;

Αρχικά θα πρέπει να σταθούμε στην ερωτοτροπούσα σχέση της Ευρώπης με την Τουρκία που κατέληξε και στην πρόσφατη κοινή δήλωση – συμφωνία, που χαρακτηρίζει την Τουρκία ως ασφαλή τρίτη χώρα συγκαλύπτοντας πως το τελευταίο διάστημα στην Τουρκία δολοφονούνται αντιφρονούντες δικηγόροι σε δημόσια θέα, εξοστρακίζεται η ελευθερία του τύπου ενώ ταυτόχρονα φυλακίζονται δημοσιογράφοι που θεωρούνται αντισυστημικοί. Ολόκληρες πόλεις και κοινότητες Κούρδων (4) πολιορκούνται στο εσωτερικό της και η ένταση της καταστολής διευρύνεται τη στιγμή που η "ψυχρή" διαμάχη με την Ρωσία εξαπλώνεται σαν έρημος κάτω από το θρυμματισμένο πολιτικό σκηνικό. Ακόμα, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το κλείσιμο των συνόρων και τη δημιουργία φραχτών εντός Ε.Ε. Αν αναλογιστούμε και την πρόσφατη απόφαση του συμβουλίου της Κομισιόν να εντείνει τους ελέγχους εντός της ζώνης Σένγκεν μπορούμε χωρίς δυσκολίες να κατανοήσουμε την αλλοίωση του θεσμικού μεταβολισμού της Ευρώπης (5). Η ηγεμονική στάση της Γερμανίας που εμφανίστηκε ως εγγυητής της σταθερότητας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και προέβη σε μια επιλεκτική υποδοχή, σκληραίνοντας τους όρους για την οικογενειακή επανένωση, συνοδεύεται, όπως γίνεται πλέον ξεκάθαρο, από την άρνηση των δορυφόρων της να συμμετέχουν στην πολιτική μετεγκατάστασης με την διαρκώς εντεινόμενη εσωστρέφεια τους. Πρέπει να επισημάνουμε, στο σημείο αυτό, και το τελευταίο νομοσχέδιο που ψηφίστηκε από την ελληνική βουλή, στο οποίο αναφέρεται ρητά η δυνατότητα στέρησης της ελευθερίας των προσφύγων μετά από απόφαση του διοικητή του εκάστοτε hot spot! (6)

Τα hot spot αποτελούν τα νεώτερα στρατόπεδα συγκέντρωσης βαθαίνοντας ακόμα περισσότερο τον διαχωρισμό και τις διαιρέσεις εντός των πληθυσμών. Η φημολογία των τελευταίων ημερών για την κατάρρευση της συμφωνίας Ε.Ε -Τουρκίας είχε ως συνέπεια την κυκλοφορία δημοσιευμάτων στον γερμανικό τύπο και συγκεκριμένα στη Bild για τη μετατροπή των νησιών σε hotspot

με την ταυτόχρονη παύση των ακτοπλοϊκών γραμμών προς την ενδοχώρα (7) .

Η Ειδομένη που παράχθηκε ως ένας γεωστρατηγικός τόπος γκρίζας ζώνης δικαίου πάνω στον οποίο επιχειρήθηκαν κεντρικές πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ της Ελλάδας, της Μακεδονίας και της Ε.Ε., εκκενώθηκε με συνοπτικές διαδικασίες χωρίς την παρουσία δημοσιογράφων αποκαλύπτοντας πως τα όρια μεταξύ του ορατού και του αόρατου είναι τετριμμένα. Η επιλογή διατήρησης του φράχτη στον Έβρο τη στιγμή που ήδη έχει δημιουργηθεί βαλκανική δίοδος, επεκτείνοντας τη λογική του ρεαλισμού και της διαχείρισης στο ζήτημα των πληθυσμιακών ροών, καταργεί τη μόνη λογική δίοδο εισόδου με συνέπεια να μεγεθύνεται ο αριθμός των θυμάτων καθημερινά. Η αποτροπή των μαζικών θανάτων στο ”σταυροδρόμι των πολιτισμών” μπορεί να περάσει μόνο μέσα από την αποστρατικοποίηση των συνόρων και το άνοιγμα του αποναρκοθετημένου Έβρου.

Επιπροσθέτως, η πρόταση για τη δημιουργία outspots εκτός Ε.Ε που ανακυκλώνεται συνεχώς τον τελευταίο χρόνο σε όλες τις συζητήσεις του κονκλαβίου των ευρωπαϊκών ηγετών πρέπει να μας ανακινεί πολλές υποψίες διότι η δημιουργία τέτοιων κέντρων πέρα από το να στεγανοποιεί την αυθαίρετη κράτηση, και μάλιστα με ακόμα πιο αμφιλεγόμενους όρους διότι δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η Τουρκία – όπως ήδη σημειώσαμε – θεωρείται ασφαλής χώρα, περιπλανιέται στους κόλπους των ευρωπαϊκών οργάνων εδώ και αρκετά χρόνια (8) .

Επίσης, εκτείνει τη λογική της εξωτερίκευσης των ροών και των κλειστών συνόρων καθώς αρνείται να αποδεχτεί την κατάρρευση της ευρωπαϊκής νομικο-πολιτικής τάξης και εμμένει στη λογική του διαχωρισμού, που έχει ως αποτέλεσμα την πολύ πιθανή προοπτική δημιουργίας ροών δύο ταχυτήτων και ακόμα περισσότερων στρατοπέδων συγκέντρωσης στις χώρες αυτές. Η βαθιά ανηθικότητα του κράτους και των υπερεθνικών δικτύων οικονομικής και πολιτικής εξουσίας ξεδιπλώνεται ξανά, οριοθετώντας τη σχέση της με την ανθρώπινη ζωή. Όλα αυτά, εκτός από το να καταδεικνύουν την αντινομική φύση του δυτικού

φιλελευθερισμού και τις αντιφάσεις του ενωσιακού μορφώματος, αποκαλύπτουν τη συνολική κατάρρευση της μεταναστευτικής πολιτικής καθώς το πεδίο των συγκρούσεων μεταφέρεται εντός Ε.Ε. με τις θεσμικές δικλείδες που αποτελούσαν τα μέχρι πρότινος θεμέλιά της, να απορρυθμίζονται από το εσωτερικό της.

Το δικαίωμα στο άσυλο περιορίζεται σε σημείο πρωτοφανές καταδεικνύοντας τη θωράκιση και των κρατών-μελών καθώς συσκοτίζονται και οι έσχατες βεβαιότητες του Ευρωπαϊκού μοντέλου που μεταλλάσσεται μαζί με τα κράτη-μέλη της από μια ένωση Δικαίου σε μια ένωση Ισχύος. Οι βαθιές αυτές αντιφάσεις και η τεράστια αμηχανία των ευρωπαϊκών ελίτ απέναντι στη νέα αυτή κατάσταση, πηγάζει από το γεγονός πως οι νέες κοινωνικο-ιστορικές εκδηλώσεις καταφέρνουν να υπονομεύσουν τους πρωτογενείς όρους συγκρότησης του έθνους – κράτους και της Ε.Ε., όπως και όλες τις θεσμικές άμυνες της ”Ευρώπης των δικαιωμάτων και της ελευθερίας των πολιτών”. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Χάρτης θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταστρέφονται σε κενές από νόημα συμβάσεις καθώς αδυνατούν να εγγυηθούν τους όρους της ζωής.

Ποια είναι όμως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της καινοφανούς αυτής προσφυγικής κίνησης; Το διαβατήριο Νάνσεν αποτέλεσε εν μέσω του νομικού εργαστηρίου του μεσοπολέμου την πρωταρχική εισαγωγή διεθνών κανονισμών που στόχευαν να διευθετήσουν το ζήτημα των προσφύγων. Ο οργανισμός αυτός (το Διεθνές γραφείο Νάνσεν) διαλύθηκε το 1938, μετά την κατάργηση της σχετικής Αρμοστείας πλην όμως το έργο της συμπεριελήφθη σε νεότερες συνθήκες, όπως στη συμφωνία του Λονδίνου (15 Οκτωβρίου 1949) και της Γενεύης (28 Ιουλίου 1951). Η μεταγενέστερη συνθήκη της Γενεύης αποτελεί μέχρι και σήμερα την ισχυρότατη παραπομπή καθορισμού του πρόσφυγα που μαζί με το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης το 1967 εκφράστηκαν ως η ρυθμιστική αρχή διευθέτησης του προσφυγικού ζητήματος μετά και το τέλος του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, μέσω μαζικών επαναπατρισμών και πολιτογραφήσεων. Η αποτελεσματικότητα όμως αυτών των συμβάσεων και των οργανισμών

τους θα έπρεπε να δηλωθεί απερίφραστα και χωρίς ψευδαισθήσεις πως ήταν ανέκαθεν ανεπαρκής. Όπως είχε διακρίνει παλιότερα και ο Αγκάμπεν: ”Σε κάθε περίπτωση, όμως, το ουσιαστικό είναι ότι κάθε φορά που οι πρόσφυγες δεν αντιπροσωπεύουν μεμονωμένες ατομικές περιπτώσεις, αλλά, όπως συμβαίνει πλέον με όλο και μεγαλύτερη συχνότητα, ένα μαζικό φαινόμενο, τόσο αυτές οι οργανώσεις όσο και τα μεμονωμένα κράτη, παρ ‘όλες τις επίσημες και βαρύγδουπες επικλήσεις των ”ιερών και αναπαλλοτρίωτων” δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποδεικνύονται ολωσδιόλου ανίκανα όχι μόνο να επιλύσουν το πρόβλημα, αλλά ακόμα και να το αντιμετωπίσουν με τον προσήκοντα τρόπο” (9) .

Η διαπίστωση αυτή του Αγκάμπεν δύναται να μας βοηθήσει να ερμηνεύσουμε και τον λόγο που οι μεταπολεμικές συναινέσεις απεμπόλησαν την πρόβλεψη και την εγγραφή των μετακινήσεων που ακολούθησαν μέσα σε αυτές τις συμβάσεις. Η ροή της μετακίνησης από το 1950 και μετά καθορίστηκε από διακρατικές συμφωνίες στη βάση των κοινών αγορών εργασίας ή πολιτικών κάλυψης εργατικού δυναμικού στη άνθιση της καπιταλιστικής ανάπτυξης με στόχο την επιλεκτική υποδοχή σε μια ολοένα αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση της αγοράς εργασίας. Με την πετρελαϊκή κρίση το 1973, μέχρι και την οποία είχαν στρατολογηθεί περί τους 20 εκατομμύρια ξένοι εργάτες με το καθεστώς του «φιλοξενούμενου εργάτη», τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη αποφάσισαν να απαγορεύσουν μονομερώς την εισροή εργατών. Η πολιτική αυτή, η μεταλλαγή δηλαδή του status quo του μετανάστη και η απόσυρση των κρατών από τις συμφωνίες που περιόριζαν την παράνομη μετανάστευση, οδήγησε στον διαχωρισμό του πρόσφυγα και του μετανάστη χωρίς χαρτιά, η οποία καθόρισε έκτοτε και το νομικό καθεστώς των μετακινούμενων. Τα συμβόλαια πάνω στα οποία αποτυπώθηκαν οι νόμιμοι δίοδοι διάβασης αποσχίστηκαν από τα ίδια συμβαλλόμενα μέρη ενώ όσοι τα διέσχιζαν βούλιαξαν στο κενό που δημιουργήθηκε, αιωρούμενοι πάνω από το χάσμα μεταξύ αυτών των δύο τόπων.

Η εισβολή της ιστορίας στον κοινωνικό χρόνο με την πρόσφατη παγκόσμια και αδιάκοπη μετακίνηση πληθυσμών δημιούργησε τις

ρωγμές για την ανασκευή όλων των νομικών κατηγοριών στις οποίες βασίστηκε η ευρωπαϊκή θεσμική τάξη. Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των εισροών αντιστοιχεί σε αυτό που το δικαιϊκό πλαίσιο ορίζει ως “πρόσφυγα”, ένα πρόσωπο που δικαιούται νομικής προστασίας, μαζί με την ανικανότητα συνολικής απορρόφησής τους στην κατεύθυνση μιας πολιτικής μετεγκατάστασης και την αδυναμία ολικής νομικής τους κάλυψης απογυμνώνει το νομικό και εξουσιαστικό διαχωρισμό μετανάστη και πρόσφυγα. Πώς θα έπρεπε να χαρακτηριστούν άλλωστε όσοι εκτοπίζονται λόγω επισιτιστικών και περιβαλλοντικών κρίσεων ή όσοι πέφτουν θύματα trafficking ή διώκονται πολιτικά και θρησκευτικά κατά τη διαδρομή τους;

Η μεγαλύτερη μετανάστευση που γνωρίσαμε από το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο διεξάγεται σήμερα και κυοφορεί μια νέα πολιτική συνθήκη και όχι ένα πρόβλημα προς επίλυση, το οποίο άλλωστε θα ήταν αδύνατον να επιλυθεί με τους παλιούς όρους. Η φιγούρα του πρόσφυγα συνεπώς προκαλεί κρίσεις στον πυρήνα του έθνους-κράτους. Γιατί όμως συμβαίνει αυτό; Νομίζω πως πρέπει να το αναζητήσουμε στις απαρχές των νεωτερικών συμβολαίων.

Η συγκροτητική αρχή του έθνους-κράτους που προέβλεπε πως η γέννηση σε ένα δεδομένο έδαφος και μια ορισμένη κρατική τάξη αποτελεί πηγή δικαιωμάτων, βρίσκεται σε κρίση. Αυτά που αποτέλεσαν τον πυρήνα των δικαιωμάτων, δηλαδή το δίκαιο του αίματος και το δίκαιο του εδάφους σήμερα διαρρηγνύονται. Το γεγονός ότι κατάφερε να προβλέψει αποτελεσματικά το ζήτημα της ανιθαγένειας μέσα από την ταύτιση της γέννησης με την ιθαγένεια ήταν καταλυτικό για ένα κόσμο που οργανώθηκε ραγδαία στη βάση συντεταγμένων πολιτειών, λειτούργησε όμως και ως το πέπλο συγκάλυψης της απόστασης που υπήρχε μεταξύ του ανθρώπινου όντος καθαυτού, της ίδια της ανθρώπινης ύπαρξης δηλαδή, και του ανθρώπου ως υποκείμενου δικαίου, επενδεδυμένου με νομική υπόσταση. Η μετακίνηση του πρόσφυγα αποκάλυψε την απωθημένη αυτή απόσταση καθώς βρέθηκε ανάμεσά της, εντός μιας ακατάπαυστης διαδρομής μεταξύ αυτών των δύο ασύμπτωτων περιοχών χωρίς ποτέ να καταφέρνει να χαράξει την τομή τους και

να εισέλθει σε αυτή.

Οι νομικές κατηγοριοποιήσεις ήταν και παραμένουν ζήτημα πολιτικής απόφασης και οριοθέτησης. Για τους μη-πολίτες πρόσφυγές απέμεινε η υπαγωγή τους στη θολή κατηγορία των δικαιωμάτων του ανθρώπου που όπως φαίνεται αδυνατεί να εξασφαλίσει τις συνθήκες της διαβίωσής τους. Εκεί πρέπει να εντοπιστεί και η αμηχανία συνολικά της Ευρωπαϊκής πολιτικής τάξης να απαντήσει θετικά στη μετακίνηση. Σπάζοντας αυτήν την ταύτιση της γέννησης με την ιθαγένεια βυθίζει τα έθνη-κράτη σε μια υπαρξιακή κρίση. Η συνθήκη αυτή αποκάλυψε πως όταν τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι ταυτόχρονα και δικαιώματα του πολίτη η ζωή τοποθετείται στο όριο και η ίδια η ανθρώπινη ύπαρξη τίθεται υπό διερώτηση. Ας αναλογιστούμε εδώ την απόφανση της Χάνα Άρεντ που παρότι μας ταξιδεύει 65 χρόνια πίσω, διατηρεί την ισχύ της στο σήμερα: ”Δεν είναι η απώλεια των συγκεκριμένων δικαιωμάτων, επομένως, αλλά η απώλεια μιας κοινότητας που είναι πρόθυμη και σε θέση να εγγυηθεί ένα οποιοδήποτε δικαίωμα, ήταν η συμφορά που έπληξε ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων. Ο άνθρωπος, αποδεικνύεται, ότι μπορεί να χάσει όλα τα λεγόμενα δικαιώματα του ανθρώπου, χωρίς να χάσει την ουσιαστική ιδιότητά του ως άνθρωπος, την ανθρώπινη αξιοπρέπειά του. Μόνο η απώλεια της δυνατότητάς του να ανήκει σε μια κοινότητα-πολιτεία μπορεί να εξοστρακίσει τον άνθρωπο από την ανθρωπότητα” (10). Συνεπώς, η παροχή ιθαγένειας σε όλους, σκιαγραφεί ένα ουσιαστικό διακύβευμα για μια νέα κοινωνική θέσμιση καθώς αποδιοργανώνει τους όρους του αποκλεισμού. Η ανεπάρκεια ωστόσο των δικαιωμάτων του ανθρώπου να διασφαλίσουν τη ζωή φαίνεται και από την ευκολία με την οποία αλλοιώνονται από τους ίδιους τους φορείς που τα υπέγραψαν.

Η συμφωνία ΕΕ – Τουρκίας παραβιάζει ευθεία της συνθήκη της Γενεύης, το πυρηνικό κέντρο της Ευρώπης των δικαιωμάτων. Σε αντίθεση με το κείμενο της Σύμβασης της Γενεύης όπου κυρώνει πως “κανένα συμβαλλόμενο κράτος δεν θα απελάσει ή επιστρέψει (επαναπροωθήσει), πρόσφυγα με οποιονδήποτε τρόπο στα σύνορα

εδαφών όπου η ζωή ή η ελευθερία του θα απειλούνταν λόγω της φυλής του, της θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ή πολιτική άποψη" (11) παρατηρούμε την αναίρεση της εν λόγω αρχής, αφού με βάση τα οριζόμενα στη Συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας, προτεραιότητα στην επανεγκατάσταση θα έχουν οι Σύριοι πρόσφυγες που δεν έχουν επιχειρήσει παράτυπη είσοδο στην Ευρώπη. Αναφορικά με την πρόσφατη απορριπτική απόφαση της επιτροπής προσφυγών που προβλέπει την απέλαση Σύρου πρόσφυγα στη Τουρκία και τη συγκρότηση μέσω νέας τροπολογίας επιτροπών προσφυγών "κατά παραγγελία" ας σκεφτούμε ξανά πάνω στην παραδοξότητα που μας έθετε η Χάνα Άρεντ ήδη από το 1951: "Το καλύτερο κριτήριο για να αποφασιστεί εάν κάποιος έχει εξωθηθεί έξω από τα όρια του νόμου είναι η ερώτηση αν θα επωφεληθεί από τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Αν μια μικρή διάρρηξη είναι πιθανό να βελτιώσει τη νομική του θέση, τουλάχιστον προσωρινά, μπορεί κανείς να είναι σίγουρος ότι έχει στερηθεί των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Γιατί τότε ένα ποινικό αδίκημα γίνεται η καλύτερη ευκαιρία για να ανακτήσει κάποιο είδος της ανθρώπινης ισότητας, ακόμη και αν είναι ως μια αναγνωρισμένη εξαίρεση στον κανόνα. Το ένα σημαντικό γεγονός είναι ότι αυτή η εξαίρεση προβλεπόταν από το νόμο. Ως εγκληματίας, ακόμη και ένας ανιθαγενής δεν θα αντιμετωπίζεται χειρότερα από ότι ένας άλλος εγκληματίας, δηλαδή, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται όπως όλοι οι άλλοι. Μόνο ως δράστης εναντίον του νόμου μπορεί να κερδίσει την προστασία από αυτόν. Όσο η δίκη και η καταδίκη του διαρκέσει, θα είναι ασφαλής από την αυθαίρετη εξουσία της αστυνομίας ενάντια στην οποία δεν υπάρχουν ούτε δικηγόροι ούτε προσφυγές. Ο ίδιος άνθρωπος που ήταν στη φυλακή χτες λόγω της απλής παρουσίας του σε αυτόν τον κόσμο, ο οποίος δεν είχε κανένα απολύτως δικαίωμα και ζούσε υπό την απειλή της απέλασης, ή που στελνόταν χωρίς ποινή και χωρίς δίκη σε κάποιο είδος εγκλεισμού, επειδή είχε προσπαθήσει να εργαστεί και να ζήσει, μπορεί να γίνει σχεδόν ένας ολοκληρωμένος πολίτης λόγω μιας μικρής κλοπής. Ακόμα κι αν είναι αδέκαρος μπορεί να πάρει τώρα ένα δικηγόρο, να διαμαρτυρηθεί για τους δεσμοφύλακές του και θα πρέπει να ακουστεί με σεβασμό. Δεν είναι πλέον το απόβρασμα της γης, αλλά αρκετά σημαντικός ώστε να ενημερωθεί

για όλες τις λεπτομέρειες του νόμου βάσει του οποίου θα δικαστεί. Έχει γίνει εκ νέου ένα αξιοσέβαστο άτομο.” (12)

Ταυτόχρονα και η ίδια η έννοια του πολίτη αδυνατεί να περιγράψει την πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Τι σημαίνει να είσαι πολίτης σήμερα στην Ευρώπη; Η ιδιότητα του πολίτη έχει πλέον κατακερματιστεί και μετακυλίεται εύκολα σε μια γκρίζα ζώνη δικαίου. Τα παγκόσμια δίκτυα οικονομικής και πολιτικής εξουσίας εκμηδενίζουν την εθνοκρατική πολιτική μέσω της αφαίρεσης καταστατικών δυνατοτήτων από τα έθνη- κράτη, όπως τη δυνατότητα της κυρίαρχης απόφασης και θρυμματίζουν ακόμα και τα τελευταία ψήγματα έκφρασης του πολίτη μέσα από τα κράτη δικαίου. Ακόμα, η σύνθεση των ευρωπαϊκών κοινωνιών μαρτυρά πως η σημασία της έννοιας του πολίτη χάνει την καταγωγική της ισχύ και αναπαράγεται εν απουσία νοήματος. Μία εξίσου σημαντική επισήμανση που διασταυρώνεται με τις προηγούμενες προέρχεται από την έξοδο της Γαλλίας από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του Ανθρώπου και το δίλημμα που έθεσε ο πρωθυπουργός Μάνουελ Βαλς στο κοινοβούλιο – Ελευθερία ή Ασφάλεια – φάσκοντας πως ύψιστη ελευθερία είναι η ασφάλεια, διατηρώντας έτσι το γαλλικό κράτος σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης για πάνω από έξι συναπτούς μήνες.

Πράγματι, τα δικαιώματα του ανθρώπου και η έννοια του πολίτη δείχνουν ανεπαρκή ώστε να περιγράψουν αυτή τη κατάσταση. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε πως αποτελούν τη θεσμική παγίωση των δημοκρατικών αγώνων των προηγούμενων αιώνων, και την κληρονομιά που μας παραδίδει η παράδοση του προτάγματος της αυτονομίας που διέλυσε την Ελέω θεού Βασιλεία και ανέδειξε έναν ανθρωπότυπο εν επιγνώσει του εαυτού που θέσπισε δίκαιο από εκείνον και για εκείνον. Αυτό όμως που πρέπει χωρίς περιστροφές να θιχτεί σήμερα είναι η εκχώρηση της ελευθερίας στην κρατική εξουσία, με τις όποιες μεταλλαγές επισυμβαίνουν τα τελευταία χρόνια σε αυτή.

Η πρωταρχική και εξόχως διαφωτιστική διατύπωση των νεωτερικών συνταγμάτων, που διατρανώνει πως όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό και ασκούνται από τον ίδιο και υπέρ αυτού, παρά την

πασίδηλη ριζοσπαστικότητά της, συγκαλύπτει πως η ιδιοποίηση της εξουσίας από το κυρίαρχο κράτος σηματοδοτεί και την έξοδό του από τη φανταστική αυτή συμφωνία καθώς και τη δυνατότητα του να ορίζει αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα τα μέσα και τους σκοπούς της δημόσιας-πολιτικής σφαίρας. Η αυτοκυβέρνηση του πολιτικού σώματος είναι αδύνατη όταν ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος διαμεσολαβούνται από την κρατική νομή της εξουσίας. Τα κοινωνικά συμβόλαια σκηνοθέτησαν την παραίτηση των ανθρώπων από την κοινωνική εξουσία και την παραχώρηση τους στο κράτος. Το κράτος διαφεύγει σήμερα της συμφωνίας αυτής μετατρέποντας τον πολίτη σε ένα εύθραυστο υποκείμενο και τον μη-πολίτη σε μια φιγούρα απροστάτευτη και παραδομένη στην κρατική ισχύ.

Η δυσκολότερη πράξη του παρόντος είναι η αφήγηση του μέλλοντος που διαγράφεται ως ένας σκοτεινός και αφανέρωτος τόπος. Η σχηματοποίησή του μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την παροντική του πράξη. Η νόμιμη και ελεύθερη μετακίνηση, το οριστικό κλείσιμο των στρατοπέδων συγκέντρωσης και η διαμονή των προσφύγων στον αστικό ιστό όπως τροχοδρομείται από τις απελευθερωτικές δομές αλληλεγγύης, η απόδοση πολιτικού ασύλου και η άρση του εξουσιαστικού διαχωρισμού πρόσφυγα και μετανάστη αποτελούν τους άμεσα επιτεύξιμους οδοδείκτες που προλειαίνουν το έδαφος για τη θέσμιση ενός δικαίου ανοιχτών συνόρων, τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του πολίτη ως μιας πλήρους συμμετοχικής ιδιότητας και τη δημιουργία ενός πεδίου δικαιωμάτων μη διαμεσολαβημένου από το κράτος.

Η χρονικότητα των νέων πολιτικών και κοινωνικών συγκρούσεων έχει μια αυθαίρετη και ακαθόριστη διάρκεια. Η μόνη βεβαιότητα απέναντι στη διάψευση κάθε προσδοκίας και την εκρίζωση κάθε αναγκαιότητας, είναι η νεότευκτη παγκόσμια κοινωνική συγχρονία που διαμορφώνεται μεταξύ των προσφύγων και των κοινωνικών κινημάτων που αποτολμούν να εικονίσουν σχεδιαγράμματα ελεύθερης συμβίωσης αποκόπτοντας την επέλαση της βαρβαρότητας. Η εκθεμελίωση της κρατικής εγκυρότητας προσφέρει τη δυνατότητα της απελευθέρωσης του δημόσιου χώρου, ως μια δικτυωμένη σφαίρα

αυτόνομων κοινοτήτων, πέρα από την κρατική δικαιοδοσία όπως μας ψελλίζει το παράδειγμα της Ροζάβα.

Αυτά είναι τα ερωτήματα του καιρού μας. Τις απαντήσεις τις αφήνω σε εμάς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Από την επίσκεψη του Αλέξη Τσίπρα και του Μάρτιν Σουλτς στη Μυτιλήνη στις 5 Νοεμβρίου του 2015, μια εβδομάδα μετά τη διαδήλωση στον Έβρο της Πρωτοβουλίας ενάντια στον φράχτη στον Έβρο
https://www.efsyn.gr/arthro/sti-lesvo-gia-prosfygiko-tsipras-kai-soylts
2) βλ. ενδεικτικά: Έμποροι των συνόρων, Αποστόλης Φωτιάδης, Ποταμός, Αθήνα 2015
3) https://www.tovima.gr/politics/article/?aid=534255
4)
https://www.athina984.gr/2016/05/26/tourkia-aposyrthikan-ta-enopla-kourdika-tmimata-apo-tin-poli-nusaybin/
5)
https://tvxs.gr/news/eyropi-eop/eksamini-paratasi-elegxon-sta-esoterika-synora-tis-sengken-proteine-i-komision
6)
https://www.efsyn.gr/arthro/oi-allages-sto-nomoshedio-gia-prosfygiko
7)
https://newpost.gr/politiki/532754/bild-enallaktiko-sxedio-ths-ee-gia-metatroph-twn-nhsiwn-se-monima-hotspots
8) Αναφορικά με την πρόταση Μπλερ για δημιουργία outspot στην τότε εκτός Ε.Ε Κροατία το 2003 βλ. Έμποροι των συνόρων, Αποστόλης Φωτιάδης, Ποταμός, Αθήνα 2015
9) βλ. Giorgio Agamben, homo sacer: κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή, εκδόσεις Εξάρχεια, Αθήνα 2016
10)
https://eagainst.com/articles/nationstates-and-the-rights-of-man/
11) Από το κείμενο της Σύμβασης της Γενεύης (άρθρο 33 (1))

12) https://eagainst.com/articles/nationstates-and-the-rights-of-man/

Απεργίες-Αποχή Δικηγόρων: Ο Αγώνας τους

Δανάη Κασίμη

Οι εργατικοί αγώνες έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ιστορία επιτυγχάνοντας την κατοχύρωση βασικών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Σήμερα η συντεχνιακή καπηλεία δίκαιων αιτημάτων εκτρέπει τους κλαδικούς αγώνες σε μια ατέρμονη εσωστρέφεια. Από την αποχή των δικηγόρων μέχρι τις κινητοποιήσεις των συνταξιούχων, η εξατομίκευση των πακτωμένων εργασιακών διεκδικήσεων μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό χάος και ανθρωποφαγία.

Έχουν περάσει ήδη δύο μήνες και πλέον από την έναρξη της πανελλαδικής αποχής των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους λόγω του επικείμενου ασφαλιστικού νομοσχεδίου, το οποίο είναι πράγματι τόσο δυσβάσταχτο για την πλειοψηφία των δικηγόρων που είναι βέβαιο πως, σε συνδυασμό με την αύξηση των φοροεπιβαρύνσεων, θα οδηγήσει σε μαζική αποχώρηση από το επάγγελμα. Παράλληλα, πραγματοποιούνται συνεχώς απεργιακές κινητοποιήσεις εργαζομένων και συνταξιούχων στα πλαίσια του έντονου αναβρασμού που υπάρχει στη χώρα μας από το έτος 2011 λόγω των αλλεπάλληλων περικοπών στους μισθούς, στις συντάξεις και στις λοιπές κοινωνικές παροχές και των ταυτόχρονων φοροεπιθέσεων κάθε είδους. Μέχρι εδώ, ο καθένας θα δικαιολογούσε την αγανάκτηση και οργή των απεργούντων και θα τασσόταν στο πλευρό τους χωρίς επιφυλάξεις.

Η εποχή που βιώνουμε, όμως, είναι ιδιαίτερη και απαιτεί μεγάλη προσοχή κατά την ανάγνωση των χαρακτηριστικών που λαμβάνουν οι επιμέρους κινητοποιήσεις. Ποια είναι η σχέση τους με τις ευρύτερες κοινωνικές διεκδικήσεις και πού οδηγεί ο κατακερματισμός των κοινωνικών αγώνων; Είναι δυνατό να υπάρχουν ενιαία συμφέροντα στους κόλπους ενός ολόκληρου κλάδου ή μήπως οι συνδικαλιστικοί φορείς έχουν μετασχηματιστεί σε επικίνδυνα, άκαμπτα και αντιδημοκρατικά μορφώματα, τα οποία εξυπηρετούν ιδιοτελή συμφέροντα; Με ποιο τρόπο θα απαλλαγούμε από αυτό το επικίνδυνο φαινόμενο;

Έχει καταστεί πλέον, ίσως σε όλους, φανερό ότι όταν μια χώρα, μέσω της κυβέρνησής της, έρχεται σε οποιουδήποτε είδους συμφωνία με τους πιστωτές της, είναι μαθηματικά αδύνατο αυτή να αποβεί ωφέλιμη για τις κοινωνικές ομάδες που ασφυκτιούν και βρίσκονται στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Είναι αυτονόητο δε, ότι το εκβιαστικό δίλημμα που θέτουν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις της Ευρώπης περί ολικής καταστροφής, ανεξέλεγκτης χρεωκοπίας και απόλυτης φτώχειας σε περίπτωση απαγκίστρωσης από τη χρηματοδότηση των δανειστών για τη «σωτηρία» των χωρών του Νότου, έχει ένα πολύ συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, το οποίο είναι ευκρινές και απόλυτο: εξυπηρετεί τα συμφέροντα του μεγάλου κεφαλαίου. Η πιστωτική μόχλευση που πραγματοποιείται στην Ευρώπη από τις χώρες του Βορρά προς τις χώρες του Νότου έχει ως μοναδικό στόχο τον απόλυτο έλεγχο και την αμείλικτη οικονομική ισοπέδωση των τελευταίων με στόχο, όχι βέβαια τον πλουτισμό των λαών του βορρά αλλά την ενίσχυση της παντοδυναμίας του παγκόσμιου κεφαλαίου, το οποίο, ως γνωστόν, δεν έχει πατρίδα.

Τώρα όσον αφορά τις απεργιακές κινητοποιήσεις παντός είδους, παρατηρούμε, σε πρώτη φάση, ότι είναι ενθαρρυντικές και σίγουρα μπορούν να κυοφορήσουν μια κοινωνική αλλαγή μέσα από τη δράση των ανθρώπων που πίστεψαν επιτέλους στην τεράστια δύναμή τους. Δυστυχώς όμως, οι διάφοροι κλάδοι που απεργούν απαρτίζονται από ανθρώπους που έχουν εντελώς αντικρουόμενα συμφέροντα, με αποτέλεσμα οι κινητοποιήσεις τους να

περιορίζονται στη διεκδίκηση των κλαδικών τους προνομίων. Αυτό το φαινόμενο, συμβαίνει συνεχώς εδώ και πολλά χρόνια χωρίς να προσδίδονται νέα χαρακτηριστικά στους κλειστούς αυτούς αγώνες, με αποτέλεσμα να γίνονται αν όχι αντικοινωνικοί τουλάχιστον αυτοαναφορικοί.

Τα τελευταία χρόνια όμως, οι συνθήκες είναι ιδιαίτερα σκληρές λόγω της επιθετικής εξάρθρωσης του καπιταλιστικού οικοδομήματος, το οποίο φαίνεται και πάλι να βρίσκει τρόπο να επιβιώσει μη διστάζοντας να θυσιάσει εκατομμύρια ζωές στο βωμό της ανάπτυξης και της σταθερότητας των τιμών. Οι παγκόσμιες ολιγαρχίες εξακολουθούν να λυμαίνονται τον παγκόσμιο πλούτο αποκλείοντας, με την απειλή πολέμου, τη συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων. Έτσι, έχουμε οδηγηθεί στην όξυνση των ανταγωνιστικών πιέσεων μεταξύ των κλάδων και των αιτημάτων που θέτουν ενώπιον της εξουσίας. Πέραν του γεγονότος ότι το εργατικό δίκαιο έχει καταργηθεί στην πράξη χορηγώντας τεράστια προνόμια στους εργοδότες και ενθαρρύνοντας τις απολύσεις αλλά και την άνευ όρων εκμετάλλευση των εργαζομένων, οι κλαδικοί αγώνες διεκδικούν ένα πολύ μικρό μέρος από το κομμάτι του παγκοσμίου πλούτου, που το μεγάλο κεφάλαιο διαθέτει προς διανομή στα κράτη, με τη συνδρομή των τελευταίων. Αυτό σημαίνει, ότι οι εν λόγω αγώνες είναι καταδικασμένοι σε έναν κτηνώδη ανταγωνισμό μεταξύ των κλάδων και των κοινωνικών ομάδων προκειμένου όχι απλά να κερδίσουν ένα μέρος από το «κομμάτι της πίτας» αλλά να αποκλείσουν εντελώς ολόκληρες κοινωνικές ομάδες με στόχο την επιβίωσή τους. Μιλάμε πλέον για εκτροπή των αγώνων προς μια επικίνδυνη και καταστροφική ανθρωποφαγία χωρίς καμία διάθεση συγκρότησης συλλογικού μετώπου από τα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα με σκοπό τη δυναμική σύγκρουση με τον πραγματικό εχθρό. Ο τελευταίος εντοπίζεται στις ίδιες τις ρίζες του καπιταλιστικού συστήματος, το οποίο διακηρύσσει την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο με σκοπό την υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου σε μία μικρή μερίδα του πληθυσμού, η οποία διαθέτει και πανίσχυρους μηχανισμούς περιφρούρησης.

Όσο λοιπόν συνεχίζεται η εκτροπή των αγώνων προς τέτοιου είδους αυτιστικές διεκδικήσεις, ο εχθρός γίνεται όλο και πιο ισχυρός καθώς το 90% της πίτας, δηλαδή του παγκόσμιου πλούτου, εξακολουθεί αιωνίως να βρίσκεται στη διάθεσή του. Τέτοια χαρακτηριστικά αυτοαναφορικότητας παρουσιάζουν και οι τελευταίες κινητοποιήσεις των δικηγορικών συλλόγων της Ελλάδας. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι στην ίδια πορεία παρευρέθηκαν μισθωτοί δικηγόροι και τα αφεντικά τους, διεκδικώντας από κοινού, επί της ουσίας, τα δικαιώματα των δεύτερων. Τυχόν διεκδικήσεις των μισθωτών δικηγόρων αλλά και των φτωχότερων εν γένει έρχονται σε σύγκρουση με αυτές των δεύτερων διότι το επιχείρημα ότι όταν ο εργοδότης κερδοφορεί, τότε κερδίζει και ο εργαζόμενος είναι το όπλο των εκμεταλλευτών και σε καμία περίπτωση των εργαζομένων. Φαινομενικά, όλοι οι δικηγόροι διεκδικούσαν το ίδιο πράγμα, την εμπόδιση της αύξησης των ασφαλιστικών εισφορών διότι πράγματι το επάγγελμα, όπως όλα τα ελεύθερα επαγγέλματα, έχει καταστεί μη βιώσιμο. Παρά ταύτα, η επιμονή σε μια τέτοιου είδους διεκδίκηση, η οποία δε φαίνεται σε καμία περίπτωση να αποκτά κοινωνικά χαρακτηριστικά και να τείνει να αμφισβητήσει την ίδια τη δομή του συστήματος με σκοπό την οικοδόμηση δίκαιων κοινωνικών δομών με κέντρο τον άνθρωπο, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία ή στην καλύτερη περίπτωση σε «δικαίωση» ενός αυτιστικού αγώνα που θα οδηγήσει στην εξόντωση κάποιας άλλης πιο αδύναμης κοινωνικής ομάδας ή ενός άλλους λιγότερου ισχυρού κλάδου.

Το πρόβλημα είναι ότι οι συνδικαλιστικές διεκδικήσεις χαρακτηρίζονται από αυτή την ενοχλητική εσωστρέφεια, με τους συνδικαλιστές να αρνούνται να ορίσουν την κλαδική διεκδίκηση ως ενέργεια άρρηκτα συνδεδεμένη με τις λοιπές κοινωνικές διεκδικήσεις με τέτοιο τρόπο που να μην μπορεί καν να νοηθεί διαφορετικά. Εξάλλου, οι συνδικαλιστές ασκούν εξουσία και σίγουρα αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση ιδίου οφέλους όπως η πλειοψηφία των αμετακίνητων αντιπροσώπων και θα ήταν εν τοις όροις αντιφατικό να εναποθέτει κανείς τις ελπίδες του σε αυτούς. Το βάρος, δυστυχώς,πέφτει στους αντιπροσωπευόμενους

και φαινομενικά λιγότερο ισχυρούς, οι οποίοι στην περίπτωση των δικηγόρων φαίνεται να έχουν μουδιάσει μπροστά στην αδυναμία τους να φανταστούν οτιδήποτε πέρα από το μέσο της άσκοπης αποχής παραμένοντας έρμαια των ιδιοτελών σκοπών των συνδικαλιστών τους. Είναι ενδιαφέρον να δούμε ποια θα είναι η αντίδραση ειδικά των δικηγόρων όταν έρθουν αντιμέτωποι με αυτή τη διαπίστωση αν δεν έχουν ήδη έρθει. Για την ώρα, φαίνεται ότι ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών δε θα ησυχάσει αν δε ρίξει την κυβέρνηση… Μέχρι τότε θα πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά «τι να κάνουμε» που έλεγε και ο σύντροφος Λένιν.

Οι ξεριζωμένοι στο τρένο της μεγάλης φυγής

Αποστόλης Στασινόπουλος

Η μη διαχειρισιμότητα του ”ΟΧΙ”, που ανέδειξε το καλοκαιρινό δημοψήφισμα, διάνοιξε το έδαφος για μια ριζική διερώτηση γύρω από την πολιτική συγκρότηση του σύγχρονου έθνους-κράτους και τη συγκεντρωτική δομή της ευρωπαϊκής ολιγαρχίας, αλλά φανέρωσε ακόμα περισσότερο με απροκάλυπτη σαφήνεια ,την ισχύ του κυρίαρχου οικονομισμού και τις υπερεξουσίες των χρηματοπιστωτικών μεγεθών, απέναντι τους. Η τεράστια ένταση με την οποία τίθενται διαρκώς σήμερα τα ερωτήματα περί του ”τι σημαίνει να είσαι πολίτης στην σύγχρονη Ευρώπη;” και ”τι απέγιναν οι αφετηριακές εξαγγελίες για ελευθερία, ισότητα ,αδελφοσύνη;” απαντώνται με όρους πολεμικής στη βάση της περαιτέρω υποβάθμισης των εξουσιών του κράτους και της εκποίησης του δημοσίου χώρου και των κοινών αγαθών με την TTIP. Επιπλέον, οι μετασχηματισμοί αυτοί ολοκληρώνονται με την διείσδυση του δημοσίου στο ποινικό δίκαιο και αντίστροφα και εκφέρονται διττά, αφενός με την απαλοιφή του πολιτικού

χαρακτήρα των κοινωνικών συγκρούσεων, που έχει ως αποτέλεσμα την ποινικοποίησή τους και αφετέρου με την εισαγωγή της έννοιας του εχθρού στο ποινικό δίκαιο.

Ο θουκυδίδης, εξιστορώντας τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και τη διαφθορά όλων των όψεων της ζωής που έφερε, λέει πως είχε ως αποτέλεσμα οι λέξεις να καταντήσουν να σημαίνουν το αντίθετο από αυτό που σήμαιναν. Αν αυτή η διορατική διαπίστωση για την κατάρρευση της αθηναϊκής δημοκρατίας μας θυμίζει πολύ την σημασιακή και βαθιά πολιτική κρίση του καιρού μας, όπως την περιγράψαμε και παραπάνω, τότε η πρόσφατη προσφυγική κρίση, που διαταράζει και τις έσχατες βεβαιότητες της ύπαρξης μας, σηματοδοτεί κάτι πολύ περισσότερο από την κρίση ως στιγμή αποσύνθεσης και συντριβής των σημασιών που ύφαιναν τον κοινωνικό ιστό. Η κρίση αυτή είναι παρούσα με την αληθινή έννοια του όρου, ως στιγμή απόφασης και αναπροσαρμογής όλων των ορισμών που μορφοποιούσαν τις παραστάσεις και τις βλέψεις της κοινωνίας, διότι η φιγούρα του πρόσφυγα σημειοδοτεί την ουσιαστικότερη ρήξη με τις αρχές του έθνους κράτους, σπάζοντας την ταύτιση γέννησης και ιθαγένειας.

Η ιστορία είναι ένα πεδίο ανοιχτών κοινωνικών διεργασιών και ριζικά νέων καθορισμών. Το έθνος, ως δημιούργημα ιδιαίτερων κοινωνικο-ιστορικών συνθηκών και συγκρούσεων, επέτρεψε την αφομοίωση ανόμοιων πληθυσμών προσφέροντας την ένταξη των ατόμων σε ένα φαντασιακό συλλογικό σώμα. Αποτέλεσε έναν τεράστιο χώρο παραγωγής ταυτοτήτων, ενοποίησης της διαφοράς και διαμόρφωσης της ομοιομορφίας, καθώς και τη νομιμοποιητική βάση συγκρότησης του νεωτερικού έθνους-κράτους, κάτω από την κυρίαρχη ιδέα της γενικής βούλησης. Αν το έθνος προσέδωσε εκείνο το κοινό δεσμό που συνέδεσε τους διάσπαρτους ψυχισμούς σε ένα σώμα, τότε η γενική βούληση αποτέλεσε την ιδεολογική αφετηρία για την πολιτική έκφραση αυτού του σώματος ως τέτοιο.

Η έννοια του έθνους αποτελεί μέρος μιας ιδεολογίας, καθώς η εθνική ταυτότητα ,ως μια ενεργή ταυτότητα, δεν αποτελεί φυσικό νόμο και σε καμία περίπτωση δεν είναι σύμφυτη με την ύπαρξη του κόσμου. Η διαρκής μετατόπιση των κοινωνικών συνόρων

προσλαμβάνεται, όμως, μόνο υπό το πρίσμα του έθνους-κράτους, ως τη μόνη φυσική μονάδα ανάλυσης του συλλογικού, ορίζοντας την ιδιότητα και την ταυτότητα του μετανάστη μέσα από νομικές κατηγοριοποιήσεις, πολιτικές διαχωρισμού, αφομοίωσης και εξαίρεσης. Εν πολλοίς, τα δυτικά κράτη έχουν καθορίσει μέσω της κυρίαρχης αφήγησής τους τη φιγούρα του μετακινούμενου, την προσωρινότητα της κατάστασης του και τη διακεκριμένη του θέση απέναντι στη κυρίαρχη συλλογική ταυτότητα. Η ιστορία του κρατισμού και του πλήρους διαχωρισμού του από την κοινωνία, μας μαρτυρά κατάφωρα και με σαφήνεια τις εξουσιαστικές πολιτικές διαχείρισης, ταξινόμησης και ερμηνείας της μετανάστευσης οι οποίες συγκάλυψαν μέχρι και σήμερα το γεγονός της παγκόσμιας, διαρκούς και πολύπλευρης μετακίνησης ανθρώπων στο χρόνο, της μονιμότητας της παρουσίας τους αλλά και τη φενάκη μιας συμπαγούς και αδιαίρετης ενότητας όσων ανήκουν στην ίδια εθνο-κρατική τάξη και μοιράζονται ένα μυθικό παρελθόν.

Η κίνηση των τεκτονικών πλακών του πολιτικού χάρτη, η διαρκής πλανητική μετατόπιση δηλαδή των κοινωνικών συνόρων που διαθλώνται στη μορφή του έθνους-κράτους, δημιουργούν σήμερα πολλαπλούς κοινωνικούς σεισμούς, παγκόσμια. Η κατάρρευση των μηχανισμών ελέγχου και επιτήρησης των πληθυσμιακών ροών αποτύπωσε την αποτυχία των ιδεολογημάτων της αποτροπής και της εξαίρεσης. Η πρόταση της Ευρώπης για τη δημιουργία “hot spots” στην Τουρκία με την προσφορά ανταλλαγμάτων, τη στιγμή που η Τουρκία θέτει σε κατάσταση πολιορκίας ολόκληρες περιοχές στο εσωτερικό της, η δημιουργία φράχτη στην Ουγγαρία, η θωράκιση των εθνικισμών στο εσωτερικό των κρατών, η προώθηση μια πολιτικής μετεγκατάστασης και οι αρνήσεις συμμετοχής αρκετών κρατών-μελών, ταυτόχρονα με την ολιγοήμερη μονομερή αναστολή της Σένγκεν στη Γερμανία, υποδηλώνουν τεράστιες εσωτερικές αντιφάσεις που βέβαια δεν οδηγούν με καμία αναγκαιότητα, είτε στη μεταβολή της μεταναστευτικής πολιτικής προς ένα καθεστώς περισσότερης ”αλληλεγγύης”, είτε στην αυταρχικοποίησή της. Είναι αξιοσημείωτο παράλληλα, το γεγονός πως στον κεντρικό ευρωπαϊκό διάλογο εμφιλοχωρούν αιτήματα που συμπυκνώνουν

νοήματα, τα οποία έχουν αναδυθεί από τα αντιρατσιστικά κινήματα των τελευταίων δεκαετιών. Το μόνο σίγουρο είναι όμως, πως δεν πρέπει να μεταφράζονται ως ατολμία ή αδυναμία διαχείρισης αλλά ως αμηχανία απέναντι στην εισβολή της ιστορίας στο πολιτικό φαντασιακό του δύσκαμπτου ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Με την ισχυροποίηση των εξουσιών του κράτους μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο και τα τεράστια προσφυγικά κύματα που αριθμούσαν εκατομμύρια φυγές, δημιουργείται στο διεθνές δίκαιο ο ορισμός του πρόσφυγα και καθιερώνονται διακρατικές συμφωνίες για τη ρύθμιση των προσφυγικών ροών. Με τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου και τις εκτοπίσεις των ολοκληρωτικών καθεστώτων του μεσοπολέμου, υπήρχαν 30-40 εκατομμύρια πρόσφυγες στην Ευρώπη. Με μαζικές πολιτογραφήσεις αλλά και τον επαναπατρισμό όσων είχαν εκτοπιστεί από τον πόλεμο, το ζήτημα της παγκόσμιας μετακίνησης εισέρχεται στις διενέξεις του Ψυχρού πολέμου. Ωστόσο ο ορισμός του πρόσφυγα, παρά τα αυξημένα ρεύματα που είχε δημιουργήσει η αποαποικιοποίηση, περιορίζεται στο παράδειγμα της ατομικής δίωξης των αντιφρονούντων από τα κομμουνιστικά κράτη στο απόγειο του Μακαρθισμού. Η ροή της μετακίνησης από το 1950 και μετά, καθορίστηκε από διακρατικές συμφωνίες στη βάση των κοινών αγορών εργασίας ή πολιτικών κάλυψης εργατικού δυναμικού στη δύση. Με την πετρελαϊκή κρίση το 1973, μέχρι και την οποία είχαν στρατολογηθεί περί τους 20 εκατομμύρια ξένοι εργάτες υπό το καθεστώς του "φιλοξενούμενου εργάτη", τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη αποφάσισαν να απαγορεύσουν μονομερώς την εισροή εργατών. Η πολιτική αυτή, οι νόμοι που περιόριζαν την παράνομη μετανάστευση και η ραγδαία συνειδητοποίηση της μονιμότητας της μετακίνησης ,οδηγεί στην επινόηση του διαχωρισμού πρόσφυγα και μετανάστη χωρίς χαρτιά, που θα καθορίσει έκτοτε και το νομικό καθεστώς των μετακινούμενων.

Η εισβολή της ιστορίας στον κοινωνικό χρόνο με την πρόσφατη παγκόσμια και αδιάκοπη μετακίνηση πληθυσμών, δημιούργησε τις ρωγμές για την ανασκευή όλων των νομικών κατηγοριών που

στερέωναν την ευρωπαϊκή θεσμική τάξη. Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των εισροών αντιστοιχεί με αυτό που το δικαϊκό πλαίσιο ορίζει ως πρόσφυγα, μαζί με την ανικανότητα συνολικής απορρόφησής τους στην πολιτική μετεγκατάστασης και την αδυναμία ολικής νομικής τους κάλυψης, διαβρώνει το νομικό και εξουσιαστικό διαχωρισμό μεταξύ μετανάστη και πρόσφυγα. Τι είναι άλλωστε όσοι εκτοπίζονται λόγω επισιτιστικών και περιβαλλοντικών κρίσεων ή όσοι πέφτουν θύματα trafficking ή διώκονται πολιτικά και θρησκευτικά κατά τη διαδρομή τους; Η μεγαλύτερη μετανάστευση που γνωρίσαμε από το Β'ΠΠ διεξάγεται σήμερα και κυοφορεί μια νέα πολιτική συνθήκη και όχι ένα πρόβλημα προς επίλυση.

Ο Καρλ Σμιτ, σε μια από τις πιο ευρέως διαδεδομένες δηλώσεις του, αποφαινόταν πως "κυρίαρχος είναι αυτός που αποφασίζει για την κατάσταση εξαίρεσης", αποδεχόμενος τη παλιά ρωμαϊκή ρήση πως ο "ηγεμών δεν υπόκειται σε νόμους". Η συνάφεια των παραπάνω διατυπώσεων εντοπίζεται στο γεγονός πως ο κυρίαρχος βρίσκεται έξω από την ισχύουσα δικαϊκή τάξη, έχοντας τη δυνατότητα να εξαιρεί τον εαυτό του από αυτήν και ωστόσο να ανήκει σε αυτήν, καθώς είναι αρμόδιος για τη λήψη της απόφασης. Αντίστοιχα το αντικείμενο της κυριαρχίας, η ανθρώπινη ζωή, δεν βρίσκεται εντός ή εκτός αλλά πάντα ενώπιον του νόμου καθώς η σχέση του με αυτόν εξαρτάται από την κυριαρχική απόφαση για την ανά περίσταση συμπερίληψή του ή όχι στην έννομη τάξη. Η ύπαρξη αυτού του "εκτός" είναι καταλυτική για την ανθρώπινη ύπαρξη διότι αποκαλύπτει τα όρια μεταξύ φίλου και εχθρού, καθώς και τα αόρατα σημεία επαφής και χωρισμού τους αλλά ακόμα περισσότερο σηματοδοτεί πως η παραπάνω οριοθέτηση είναι καταφανώς ζήτημα πολιτικής απόφασης. Χωρίς να σκιαγραφούμε φαντάσματα μιας παντοδύναμης και απόλυτης εξουσίας ,η επισήμανση πως ο Σμιτ γνώριζε πολύ καλά τι εννοούσε όταν ισχυριζόταν πως η "κατάσταση εκτάκτου ανάγκης φανερώνει καλύτερα από οτιδήποτε άλλο την ουσία της κρατικής εξουσίας ", μας εμπεδώνει πως η κατάσταση εξαίρεσης και η έννοια του εχθρού αποτελούν στοιχεία συμφυή με την κρατική οντότητα, στοιχεία τα οποία καθόρισαν το περιεχόμενο και τις

εκφορές του κρατικού λόγου, όπως τον γνωρίσαμε μέχρι τώρα.

Οι νέες θεσμίσεις που διαγράφονται τα τελευταία χρόνια, αν και διατηρούν αυτά τα στοιχεία από το παρελθόν, εκπίπτουν σε μια άνευ προηγουμένου εξουσιαστική διαχείριση χωρίς να μπορούν να νομιμοποιηθούν ούτε φυσικά, ούτε ιστορικά, ούτε θεϊκά. Οι ναζί μιλούσαν για νόμους της φύσης ενώ οι μπολσεβίκοι για νόμους της ιστορίας. Σήμερα η κυριαρχία αδυνατώντας να παράξει θετικό ιδεολογικό πρόσημο, και μια υπεριστορική αφήγηση, έχει διαλύσει κάθε συναίνεση και έχει οδηγηθεί σε μια ωμή κρατική κυριαρχία και μια ψυχρή και αναποτελεσματική κυβερνησιμότητα. Η Μεσόγειος παράγεται πλέον, ως σημαίνον του θανάτου και ως κυρίαρχος τόπος μετατροπής της βιοπολιτικής σε θανατοπολιτική. Η επιλογή διατήρησης του φράχτη στον Έβρο, επεκτείνοντας τη λογική του ρεαλισμού και της διαχείρισης στο ζήτημα των πληθυσμιακών ροών, καταργεί τη μόνη λογική δίοδο εισόδου με συνέπεια να μεγεθύνονται τα θύματα καθημερινά. Η αποτροπή των μαζικών θανάτων στο ”σταυροδρόμι των πολιτισμών” μπορεί να περάσει μόνο μέσα από την αποστρατικοποίηση των συνόρων και το άνοιγμα του Έβρου. Στο πνεύμα αυτό, η “Πρωτοβουλία Αθήνας ενάντια στο φράχτη του Έβρου” καλεί σε διαδήλωση στο φράχτη, στις 31 Οκτώβρη.

Ο Σαίξπηρ με τη γλώσσα του Μάκβεθ, άνοιξε το παράθυρο στο απροσμέτρητο βάθος της ανθρώπινης δημιουργικότητας λέγοντας πως ”είμαστε όλοι ηθοποιοί που χειρονομούμε πάνω σε μια παράλογη σκηνή”. Η σκηνή αυτή συντρίβεται κάτω από τα πόδια μας, ενώ ο σχηματισμός νέων καθορισμών δεσπόζει αναπόφευκτος και ανήκει συνολικά στην κοινωνία. Η ανάθεση δημιουργεί όρους παθητικότητας και απάθειας τη στιγμή που σήμερα ριζώνουν θεσμοί άμεσης δημοκρατίας, με την ενεργό και άμεση συμμετοχή των προσφύγων. Η Κατάληψη Στέγης Προσφύγων στην οδό Νοταρά 26, ενσαρκώνει αυτές τις σημασίες και πραγματώνει νέα προτάγματα, μέσα από την καθημερινή συλλογική πολιτική πράξη. Τα ρεύματα αλληλεγγύης διευρύνονται και διαχέονται στα αυλάκια του κοινωνικού φαντασιακού. Το ταξίδι προς την ελευθερία έχει πολλές διαδρομές και εμείς ας είμαστε μέσα στο τρένο της

μεγάλης φυγής.

Κράτος εκτάκτου ανάγκης: Εθνικισμός και έκτακτες θεσμίσεις στην Ελλάδα τον 20αι.

Αποστόλης Στασινόπουλος

Η "κατάσταση πολιορκίας" επικυρώθηκε στο ελληνικό δίκαιο το 1911 για να προβλέψει καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης, αλλά η ουσιαστική εφαρμογή και αναστολή νόμων προς αυτή τη κατεύθυνση διενεργήθηκε –όπως και θα δούμε- μεταγενέστερα ανεξάρτητα από αυτή την θεσμοθέτησή της. «Από το Σύνταγμα του 1911 και έπειτα, ο θεσμός της καταστάσεως πολιορκίας εισήχθη στην ελληνική νομοθεσία για να περάσει ποικίλα στάδια εξέλιξης, μέχρι να πάρει τη σημερινή του μορφή.» **(Αλιβιζάτος,1995)**

Μια οξυδερκής διαπίστωση του Agamben η οποία προκρίνει πως «ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και τα χρόνια που ακολούθησαν εμφανίζονται ως νομικό εργαστήριο στο οποίο δοκιμάστηκαν και ρυθμίστηκαν οι μηχανισμοί και τα λειτουργικά συστήματα της κατάστασης εξαίρεσης ως παράδειγμα διακυβέρνησης» **(Agamben,2007)** ίσως είναι καθοριστική. Ο στρατηγός Κονδύλης στα 1924 επιχείρησε την ανάληψη ολοκληρωτικών εξουσιών με το πρόσχημα του κομμουνιστικού μπαμπούλα. Λίγο αργότερα, ο στρατηγός Πάγκαλος εκμεταλλεύτηκε την κομμουνιστική απειλή όσο περισσότερο μπορούσε για να δικαιολογήσει την δικτατορία του. Ένα μέτρο που θεσμοθετήθηκε τότε ήταν εκείνο των διοικητικών αποφάσεων. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται δύο περιπτώσεις, αφενός οι όχι σπάνιες ντε φάκτο συλλήψεις και

κρατήσεις πολιτών από μικρό έως μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς δίκη και κατά παραβίαση των συνταγματικών διατάξεων, και αφετέρου οι διοικητικές εκτοπίσεις. Στα 1924 συνιστώνται σε κάθε νομό ειδικές Επιτροπές Δημόσιας Ασφαλείας, που αποτελούνται από τον Νομάρχη, τον Εισαγγελέα και τον Διοικητή Χωροφυλακής. Οι επιτροπές ασφαλείας στρέφονται επίσημα όχι μόνο κατά ληστών κλπ., αλλά και κατά προσώπων υπόπτων για δράση κατά της δημόσιας τάξης, της ησυχίας και ασφαλείας της χώρας, μόνο μετά από ειδικό διάταγμα της δικτατορίας Πάγκαλου στα 1926. «Για να εκτοπιστεί ένας πολίτης, δεν χρειαζόταν να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα ή να έχει επιδείξει παράνομη διαγωγή. Απεναντίας, η εκτόπιση σαν προληπτικό διοικητικό μέτρο προϋποθέτει ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν υπάρχει ποινική παράβαση.» **(Κούνδουρος,1978)** Ας σταθούμε λίγο στο σημείο αυτό σε τρεις σημαντικές λεπτομέρειες. Αρχικά, στην επέκταση των κυβερνητικών εξουσιών μέσω των διαταγμάτων με ισχύ νόμου όπου και είναι δυνατόν να αποκρυσταλλώσουμε μια τομή της δικτατορίας με την δημοκρατία. Η έκφραση "πλήρεις εξουσίες" με την οποία χαρακτηρίζεται ενίοτε η κατάσταση εξαίρεσης και αναφέρεται στη διεύρυνση των κυβερνητικών εξουσιών και ιδίως στη παραχώρηση στην εκτελεστική εξουσία της δυνατότητας να εκδίδει διατάγματα με ισχύ νόμου. Έπειτα στην μεταστροφή του διατάγματος κατά υπόπτων για δράση κατά της δημόσιας ασφάλειας και τέλος στην αόριστη κράτηση παρά το νόμο που συνεπάγονταν οι διοικητικές αποφάσεις -σε αντιδιαστολή με τις δικαστικές αποφάσεις-, με αποτέλεσμα οι αποφάσεις αυτές να εκφεύγουν από κάθε νομικό έλεγχο.

Στις αρχές του 1928 ύστερα από πολλά χρόνια απουσίας στο εξωτερικό ο Ε. Βενιζέλος γύρισε στην Ελλάδα και κέρδισε τις εκλογές θριαμβευτικά παίρνοντας πάνω από τα 60% των ψήφων και 2/3 των εδρών. Στραμμένη λοιπόν σε νέους συντηρητικότερους προσανατολισμούς η κυβέρνηση Βενιζέλου έφερε στη Βουλή στις 22/12/1928 το ιστορικό νομοσχέδιο. Η κινητοποίηση ενάντια στο κοινωνικό καθεστώς έγινε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ένα sui generis, ένα ιδιώνυμο ποινικό αδίκημα. Το νομοσχέδιο είχε τον τίτλο ‘’Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και

προστασίας των ελευθεριών των πολιτών’’ , μετά από έξι μήνες περίπου ψηφίστηκε και άρχισε η εφαρμογή του και προέβλεπε την τιμωρία όσων ,μέσω των ιδεών τους, προσέβλεπαν στην ανατροπή του καθεστώτος με βίαια μέσα . Ὅστις ἐπιδιώκει τήν ἐφαρμογήν ἰδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἔκδηλον σκοπόν τήν διά βιαίων μέσων ἀνατροπήν τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος[…] Λίγο αργότερα, ο εκλογικός νόμος στέρησε το δικαίωμα του εκλέγεσθαι σ’αυτούς που είχαν καταδικασθεί με το Ιδιώνυμο. Το Ιδιώνυμο προέβλεπε ποινικοποίηση ιδεών και πολιτικών πεποιθήσεων με ποινές φυλάκισης ή και εκτόπισης (εξορίας). Ο ορισμός του πολίτη γίνεται υπόθεση της κυριαρχίας και η στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων καθίσταται ζήτημα πολιτικής οριοθέτησης. Ένα άλλο στοιχείο του Ιδιωνύμου είναι ότι «αρνήθηκε τον γενικό πολιτικό χαρακτηρισμό των αδικημάτων του δράστη» **(Κούνδουρος,1978)** αρνούμενο να αναγνωρίσει τον εσωτερικό εχθρό ως ίσο αντίπαλο ,υποβιβάζοντας τον σε εγκληματία σε μια προσπάθεια να ορίσει την ηθική του αποκλεισμού. Με το Ιδιώνυμο εισάγεται επίσης στην τότε δικαιϊκή τάξη η έννοια του εχθρού προσθέτοντας στις δηλώσεις της μια ποινική χροιά.

Οι λειτουργίες σε συνθήκες εκτάκτου ανάγκης ήδη πριν και από την μεταξική δικτατορία είχαν καταστεί πρόδηλο γεγονός κάτι το οποίο μαρτυρούν και οι πληθώρα Αναγκαστικών Νόμων που τέθηκαν σε ισχύ μεταγενέστερα. Ένας μεγάλος αριθμός Αναγκαστικών Νόμων, διαταγμάτων και ψηφισμάτων ήρθαν να αντικαταστήσουν το Ιδιώνυμο, το Ιδιώνυμο καταργήθηκε στη αρχή της μεταξικής δικτατορίας και η φραστική διατύπωσή του διακρίθηκε σε δύο Συντακτικές Πράξεις που τελικά ενσωματώθηκαν στο μεταξικό Αναγκαστικό Νόμο 117/Σεπτ. 1936 ‘’ περὶ μὲτρων πρὸς καταπολὲμησιν τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τῶν ἐκ τοὺτου συνεπειῶν’’ με ποινές φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και εκτόπισης τουλάχιστον έξι μηνών. Με τον καινούργιο νόμο η βάση του εγκλήματος διευρύνεται καθώς το ενδιαφέρον σημείο του είναι ότι η λέξη ‘’βιαίως’’ παραλείπεται και αρκεί ο δράστης να προσπαθεί να ανατρέψει έστω και ειρηνικά αυτό που η δικτατορία όριζε σαν κοινωνικό καθεστώς. Στη συνέχεια , στα 1938 ο Αναγκαστικός Νόμος 1075 ‘’ περὶ ἀσφαλείας τοῦ κοινωνικοῦ

καθεστῶτος καί προστασίας τῶν πολιτῶν’’ έρχεται να κωδικοποιήσει με ενιαίο κείμενο την όλη αντικομμουνιστική νομοθεσία της προ-Μεταξικής και Μεταξικής περιόδου σε μια εκτεταμένη νομική επιτομή. Όπως και προηγουμένως το στοιχείο του ‘’βιαίου’’, δεν απαιτείται. Τέλος ο Αν. Νόμος 1075 πρωτοθέσπισε και κατοχύρωσε τη χρήση των περίφημων πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων. Η καθιέρωση των πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων είναι γεγονός εξαιρετικής σημασίας. Ως την μεταπολίτευση του 1974 ήταν απόλυτα απαραίτητα για να μπορούσε κανείς να ζει και να κινείται στην Ελλάδα .Η νομοθεσία που θεσπίστηκε με αντικείμενο τον εμφύλιο (ψηφίσματα, συντακτικές πράξεις, αναγκαστικοί νόμοι, νόμοι, διατάγματα) είναι δαιδαλώδης. Και παρόλο που μόνο το Γ’ ψήφισμα είχε τίτλο ‘’περί έκτακτων μέτρων’’ το σύνολο των διατάξεων αυτής της περιόδου είναι επίσης γνωστά σαν έκτακτα μέτρα. Γ’ Ψήφισμα, Αναγκαστικός Νόμος 509/1947, Αναγκαστικός Νόμος 453/1945, Αναγκαστικός Νόμος 809/1948, Ψήφισμα ΟΓ’/1949, Ψήφισμα ΛΖ’/1947, μαρτυρούν το μέγεθος των έκτακτων θεσμίσεων της εποχής.

Η εντατική προσπάθεια αναδημιουργίας συλλογικής ταυτότητας με στόχο να οικοδομήσει ένα «εμείς» σε αντιδιαστολή προς ένα «αυτοί» μεταστοιχειώθηκε σε έναν διαχωρισμό φίλου-εχθρού. Η πόλωση αυτή έφερε σε αντίθεση το έθνος ως σύνολο προς τους εχθρούς του. «Η Αριστερά ταυτίστηκε εύκολα με την επεκτατική απειλή της Σοβιετικής Ένωσης. Η ταύτιση έτσι του εσωτερικού εχθρού με μιαν εξωτερική απειλή αποτέλεσε την αναγκαία προϋπόθεση για να αναπτυχθεί το αμυντικό ιδεολογικό σύστημα.»**(Τσουκαλάς,1987)**

Η σημασία εκείνη που καθόρισε τον εσωτερικό δεσμό και κατέστησε δυνατή την ταυτότητα ήταν η έννοια της εθνικοφροσύνης. Το εθνικό κράτος εκπλήρωσε πολύ ικανοποιητικά τον ρόλο του συνολικού προστατευτικού κλοιού. Εμφανίστηκε τόσο ως πραγματικός φορέας επαγγελματικής και κοινωνικής ολοκλήρωσης ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού, όσο και ως η φανερή και καταξιωμένη συμβολική ενότητα μιας μυθοποιημένης

συλλογικής ταυτότητας. Είναι, λοιπόν, εύκολο να κατανοήσουμε γιατί το αυταρχικό αμυντικό κράτος έγινε δομικά απρόσβλητος θεσμός μόνο μετά το 1949. «Από τον εμφύλιο πόλεμο αρχίζουν και μετά τον εμφύλιο ενισχύονται τα εξής: η μόνιμη λειτουργία των στρατοπέδων συγκέντρωσης, η ριζική εκκαθάριση της δημόσιας διοίκησης, η οργάνωση της προπαγάνδας υπό την αιγίδα των ενόπλων δυνάμεων, η συστηματοποίηση της αστυνομικής καταπίεσης σε όλη τη χώρα, η τεράστια διόγκωση των δραστηριοτήτων της μυστικής αστυνομίας (περίπου 60.000 άτομα λέγεται ότι μισθοδοτούνταν μέχρι το 1962) και η θεσμοθέτηση των «πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων» (ή «νομιμοφροσύνης») – που επεκτείνονται χαρακτηριστικά σε ολόκληρη την οικογένεια σε ημικληρονομική βάση- ως επίσημη προϋπόθεση για κάθε είδους άδεια, δημόσια εξουσιοδότηση και εργασία. Με τέτοια μέσα δημιουργήθηκε συστηματικά ένα «κράτος διακρίσεων».» **(Τσουκαλάς,1987)**

Ο νομικός μηχανισμός που θεσπίστηκε κατά τον εμφύλιο πόλεμο καθώς και η επίδραση του είναι απαραίτητο να εντοπιστούν και να αναλυθούν λόγω της μεγάλης αντοχής του στο χρόνο. Αν και ξεπήδησε από μια ένοπλη σύρραξη και καθρέφτιζε την αντίστοιχη περίοδο ,ο μηχανισμός αυτός εξακολούθησε να ισχύει σαν μέσο κοινωνικού ελέγχου και στις επόμενες δεκαετίες. Η φράση που εξαρτούσε την ισχύ του 509 ‘’διαρκούσης της ανταρσίας’’ διαγράφτηκε από το κείμενο του νόμου όταν κυρώθηκε από τη Βουλή το 1948. Το γεγονός προοιώνιζε καθοριστικά την επόμενη 27ετία. Παρόλο που ο Στρατιωτικός Νόμος έπαψε να ισχύει από το 1950, ο εμφύλιος παρατάθηκε νομικά μέχρι τουλάχιστον και το 1962. Έρχεται και το ψήφισμα της Βουλής της 16/29 Απριλίου του 1952 που παρόλο ότι αναγνωρίζει τον ανώμαλο χαρακτήρα των ψηφισμάτων και άλλων νομοθετημάτων του εμφυλίου πολέμου ,παρατείνει την ισχύ τους ώσπου να καταργηθούν με νόμο. Και η παράταση αυτή κράτησε ως το 1975. Για 25 χρόνια δηλαδή λειτούργησε ένα Παρασύνταγμα με τόση ισχύ και κατοχύρωση όση και το Σύνταγμα.

Το παράδοξο της διατήρησης και ενίσχυσης των έκτακτων μέτρων

–τα οποία είναι δυνατόν να δικαιολογούνται σε περιόδους εχθροπραξιών– σε περιόδους ομαλής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας όπως συμβαίνει και στο παράδειγμα που μελετάμε είχε προβλέψει μέσα από μια ιδιαιτέρως εύστοχη παρατήρησή του ο Benjamin μόλις το 1942 ο οποίος υποστήριξε πως «η παράδοση των καταπιεσμένων μας διδάσκει ότι η ‘’κατάσταση εκτάκτου ανάγκης’’ στην οποία ζούμε είναι ο κανόνας.» **(Μπένγιαμιν,1983)** Ακόμα η μελέτη αυτή δεν θα είναι πλήρης αν δεν γίνει μνεία και για τον περί κατασκοπείας Αναγκαστικό Νόμο 375/1936 που θεσπίστηκε στη μεταξική δικτατορία. Αυτός ο νόμος ‘’περί τιμωρίας των εγκληματικών ενεργειών των απειλουσών την εξωτερικήν ασφάλειαν της χώρας’’, θεσπίστηκε για να καλύψει όπως γίνεται παντού ,περιπτώσεις κατασκοπείας, δηλαδή διαρροής πληροφοριών και υλικών στρατιωτικής φύσης (κώδικες, σχεδιαγράμματα, χάρτες, πληροφορίες μυστικής σημασίας κλπ.). Ο Α.Ν 375 είχε καταργηθεί το 1941 αλλά είχε ξανατεθεί σε ισχύ το 1945. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου εφαρμόστηκε μόνο περιστασιακά καθώς ίσχυαν τα πιο αποτελεσματικά έκτακτα μέτρα του Γ’ Ψηφίσματος και του Α.Ν 509. Ένα άλλο λεπτό σημείο των καταδικών με τον 375 είναι πως οι δράστες δεν θεωρούνταν πολιτικοί εγκληματίες. Το έγκλημα της κατασκοπείας στην Ελλάδα επανενεργοποιήθηκε στα τέλη του 1951 με αρχές του 1952 όταν ο πόλεμος της Κορέας βρισκόταν στο αποκορύφωμά του. Η συγκυρία δεν ήταν τυχαία. Στις Η.Π.Α τον Σεπτέμβριο του 1950 ενεργοποιήθηκε ο νόμος περί εσωτερικής ασφάλειας σε μια περίοδο στην οποία ο μακαρθισμός βρισκόταν στο απόγειό του. Ο νόμος αυτός και τα συναφή διατάγματα αποτέλεσαν πρότυπο καταστολής και αντικατόπτριζαν σε νομοθετικό επίπεδο το κλίμα του Ψυχρού Πολέμου. Ο Α.Ν 375 καταδίκαζε σε θάνατο οποιονδήποτε προμηθευόταν ή μετέδιδε στρατιωτικά ή άλλα μυστικά ‘’επί σκοπώ κατασκοπείας’’ ακόμα και σε καιρό ειρήνης.

Παρά την ψήφιση του νέου Ποινικού Κώδικα από την 1^{η} Ιανουαρίου 1951 , Αν 375 διατηρήθηκε σε ισχύ. Η επίκληση της διατήρησης της συνταγματικής ώστε να δικαιολογηθούν τα έκτακτα μέτρα θυμίζει τα λόγια του Σμιτ όπου «στην κατάσταση εξαίρεσης το σύνταγμα μπορεί να αναστέλλεται ως προς την εφαρμογή του , δεν

παύει όμως να ισχύει αφού η αναστολή του σημαίνει μόνο μία συγκεκριμένη εξαίρεση» […] και συμβαίνει «για να υπερασπιστεί την ύπαρξή του ώστε να καταφέρει στο τέλος να επιτρέψει την εφαρμογή του δικαίου». **(Schmitt, 1921)**

Τέλος, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια διερώτηση γύρω από τον αν η ρηχή ή περιορισμένη δημοκρατία αποτέλεσε ίσως ένα αίτιο ή ένα πρώτο στάδιο της υποχώρησης της δημοκρατίας που ολοκληρώθηκε με το Απριλιανό πραξικόπημα σηματοδοτώντας το πέρασμα από την εντεταλμένη στην κυρίαρχη δικτατορία όπως υποστήριζε ο Σμιτ. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Tingsten στον επίλογο του βιβλίου του : «Παρόλο που η προσωρινή ,ελεγχόμενη χρήση της πλήρους εξουσίας είναι συμβατή με τα δημοκρατικά συντάγματα ,η συστηματική, τακτική χρήση του θεσμού οδηγεί αναγκαστικά στην κατάλυση της δημοκρατίας.» **(Tingsten,1934)**

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 16

Ο Κρατικός Αντιφασισμός και το Κίνημα

Δανάη Κασίμη

Με αφορμή τη σύλληψη στελεχών της Χρυσής Αυγής και την αναταραχή που δημιουργήθηκε στον κόσμο του κινήματος και όχι μόνο, σχετικά με την πιθανότητα υπαγωγής της στις διατάξεις του τρομονόμου, είναι σημαντικό να διερωτηθούμε αν το θέμα αυτό είναι πράγματι, άξιο ανάλυσης, αφού προηγουμένως ξεκαθαρίσουμε το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάχθηκε η ανωτέρω οργάνωση.

Τα τελευταία χρόνια της μνημονιακής περιόδου, αντιμετωπίζουμε πολύ συχνά, φαινόμενα αντίδρασης από πολλά κομμάτια της κοινωνίας, η οποία καταπιέζεται από τη σημερινή πολιτική. Τα κομμάτια αυτά εκφράζονται από διάφορους πολιτικούς φορείς, κοινοβουλευτικούς και μη. Η έντονη απογοήτευση και απελπισία που μας χαρακτηρίζει, οδηγεί πολλές φορές σε επιλογές, οι οποίες δεν αποτελούν προϊόν ώριμης πολιτικής σκέψης. Το παράδειγμα της νεοναζιστικής οργάνωσης είναι χαρακτηριστικό. Ένα μέρος της κοινωνίας που υποφέρει ή απλά αντιδρά με το θυμικό, βρίσκει καταφύγιο στη Χρυσή Αυγή. Το γεγονός της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα από μέλος της οργάνωσης, οδήγησε στην ενεργοποίηση των μηχανισμών της δικαιοσύνης με την παραπομπή του αρχηγού και άλλων στελεχών της οργάνωσης στις δικαστικές αρχές.

*Ποια η σημασία της υπαγωγής ή μη της Χρυσής Αυγής στο άρθρο **187 Α ΠΚ** και σε ποιο βαθμό επηρεάζει την επιλογή των μέτρων, εκ μέρους του κράτους, εναντίον των δράσεων που προέρχονται από τα κινήματα του ευρύτερου αριστερού και αναρχικού χώρου; Πώς αξιολογείται η κρατική αντιφασιστική πολιτική σήμερα από την ελληνική κυβέρνηση και ποιες είναι τελικά οι αξίες που πρέπει να υπερασπιστεί το κίνημα;*

Αρχικά, να επισημάνουμε ότι η Χρυσή Αυγή παραπέμφθηκε τελικά με το **187 ΠΚ** και όχι με το **187 Α ΠΚ**. Η διαφορά είναι ότι με το τελευταίο άρθρο, δίνεται νομικός ορισμός στην τρομοκρατική πράξη και θεσμοθετείται η ποινική αντιμετώπιση του τρομοκράτη ως ατόμου, από μόνο το γεγονός ότι αυτός αξιολογείται ως τέτοιος από το ποινικό δίκαιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υπόθεση των Πυρήνων της Φωτιάς. Τα περισσότερα μέλη της τελευταίας οργάνωσης, αντιμετώπισαν εξωφρενικά βαριές ποινές, χωρίς καν να ληφθούν υπόψη τα ελαφρυντικά, επειδή ακριβώς το ποινικό δίκαιο τους **όρισε** ως τρομοκράτες, και για το λόγο αυτό, κάθε έγκλημα που διέπραξαν υπήχθη στον τρομονόμο (δηλαδή στο άρθρο 187 Α ΠΚ).

Αντιθέτως, η Χρυσή Αυγή, παραπέμφθηκε με το 187 ΠΚ, το οποίο αφορά μια οποιαδήποτε εγκληματική οργάνωση που τελεί μια σειρά

κακουργημάτων, τα οποία αναφέρονται αναλυτικά στο άρθρο αυτό. Δεν πρόκειται, με λίγα λόγια, για παραπομπή στη δικαιοσύνη εξαιτίας των πολιτικών τους φρονημάτων, αλλά εξαιτίας της συγκρότησης ή ένταξης, κατά περίπτωση, σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα, που επεδίωξε τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων. Το δίκαιο ή άδικο, η εσφαλμένη ή εμπεριστατωμένη αιτιολογία της παραπομπής της Χρυσής Αυγής στο άρθρο αυτό, δε θα πρέπει να ανησυχεί το κίνημα.

Εκείνο, το οποίο είναι ανησυχητικό, όπως προανέφερα, είναι η εξευτελιστική και βάναυση ποινική αντιμετώπιση των πολιτικών οργανώσεων του αναρχικού χώρου και της αριστεράς, από τους κρατικούς μηχανισμούς στους οποίους εντάσσεται και μέρος της ελληνικής δικαιοσύνης. Η ανησυχία για το αν η Χρυσή Αυγή θα υπαγόταν ή όχι στον τρομονόμο, μικρή σημασία έχει.

Η φύση του τρομο-νομοθετήματος, αποτελεί μια προσπάθεια οχύρωσης του κράτους απέναντι στις πολιτικές απόψεις και πρακτικές που το απειλούν. Οποιαδήποτε ενέργεια, οποιαδήποτε προφορική ή γραπτή διατύπωση, που αντίκειται στις αποφάσεις που λαμβάνονται από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, οδηγεί στο χαρακτηρισμό των υποκειμένων-φορέων ως τρομοκρατών και κατ' επέκταση μη πολιτών της χώρας αυτής. Συνάγεται και από τη διατύπωση της αντικειμενικής υπόστασης του ίδιου του άρθρου 187 Α ΠΚ: *«…με τρόπο ή σε έκταση ή υπό συνθήκες που είναι δυνατό να βλάψουν σοβαρά μια χώρα… ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας…».*

Τώρα, σχετικά με την αντιφασιστική δράση του κράτους, αυτή εκδηλώθηκε αφενός με την εισαγωγή στη Βουλή για ψήφιση, του νομοσχεδίου ενάντια στο ρατσισμό, πριν ακόμη διαπραχθεί η δολοφονία του Παύλου, αφετέρου με τη σύλληψη στελεχών της Χρυσής Αυγής. Εν τέλει, το νομοσχέδιο δεν ψηφίσθηκε από την πλειοψηφία των βουλευτών και επιπλέον, η αντιμετώπιση της οργάνωσης από τη δικαιοσύνη (στην ουσία την «εκτελεστική» εξουσία) ήταν ξεκάθαρα επιεικής, σε αντίθεση με την αντιμετώπιση των Πυρήνων.

Η άρνηση ή η κατάφαση της υπαγωγής της ΧΑ στον 187 Α ΠΚ, δεν εξυπηρετεί τη διατύπωση μιας γραμμής υπεράσπισης των δράσεων του κινήματος, οι οποίες ποινικοποιούνται από το σύστημα, μιας και το τελευταίο τάσσεται ούτως ή άλλως και χωρίς αμφιβολία, ενάντια στο πολιτικό σύστημα, αποτελώντας σοβαρή απειλή. Δεν μπορούμε εύκολα να ισχυριστούμε, ότι το γεγονός της μη υπαγωγής της στο 187 Α, αποτελεί ανακούφιση σχετικά με τη μελλοντική ποινική αντιμετώπιση των δράσεων του κινήματος. Η δίκη των Πυρήνων είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η σοβαρή απειλή για το υπάρχον σύστημα είναι η διατύπωση ενός σοβαρού πολιτικού λόγου. Η φρασεολογία της Χρυσής Αυγής μακράν απέχει από έναν τέτοιο χαρακτηρισμό. θα μπορούσε πράγματι να υπάρχει ένα εθνικιστικό ή ένα φασιστικό, όπως στην προκείμενη περίπτωση, κίνημα, το οποίο να αντιμάχεται το σύστημα. Η Χρυσή Αυγή, δεν φαίνεται να εντάσσεται σε αυτήν την κατηγορία, όταν αναμοχλεύει πάθη του παρελθόντος (εμφύλιος) και όταν δεν έχει ουσιαστικά κανένα πολιτικό πρόγραμμα. Βασίζεται απλά στο θυμικό των Ελλήνων και φυσικά στερείται σοβαρότητας πολιτικού λόγου και πρότασης.

Από την άλλη πλευρά, ο αντιεξουσιαστικός και αριστερός χώρος, θεωρείται ως ο πραγματικός «εχθρός» του υπάρχοντος νεοφιλελεύθερου καθεστώτος. Η προσπάθεια προστασίας και συντήρησής του, απέναντι στις κοινωνικές αντιδράσεις, δημιουργεί την ανάγκη εύρεσης ενός τέτοιου εχθρού. Η θεωρία των δύο άκρων, που έχει γίνει πολύ της μόδας τελευταία, δεν ευσταθεί με την ύπαρξη ενός μόνο εχθρού (ένα άκρο). Απαιτείται και ο αντίποδας αυτού (το άλλο άκρο), ο οποίος δεν μπορεί να είναι άλλος από τη Χρυσή Αυγή, η οποία ενεργεί ολοκληρωτικά και εκδικητικά. Όμως, είδαμε ότι η αντιμετώπισή της από τη δικαιοσύνη δεν ήταν ανάλογη εκείνης στην υπόθεση των Πυρήνων. Γιατί άραγε;

Θα κατέληγα λέγοντας ότι η νεοφιλελεύθερη πολιτική που ασκείται, ειδικά σήμερα με την παρούσα οικονομική κρίση, γέννησε διαφόρων ειδών κοινωνικές αντιδράσεις. Η τιμώρηση ή μη της Χρυσής Αυγής, αμφιβάλλω αν αποβαίνει αρνητική ή θετική

αντίστοιχα για τα κινήματα. Εκείνα αποτελούν την πραγματική απειλή απέναντι στο σύστημα και εκείνα είναι που μπορούν να προτάξουν ένα νέο πολιτικό δημιούργημα, να διαμορφώσουν τις συνθήκες για τη δημιουργία νέων δικαιότερων θεσμών με σκοπό να αντικαταστήσουν τους υπάρχοντες. Δεν πρέπει λοιπόν να πέφτουμε στην παγίδα και να επιβεβαιώνουμε τα ανόητα συνθήματα και τις θεωρίες που διαδίδει η κυβέρνηση και ειδικά τη θεωρία των δύο άκρων…

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14